

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

סדרת
חרדים
בישראל

שנתון
החברה
החרדית
בישראל

2 0 1 8

גלעד מלאך | לי כהנר

שנתון החברה החרדית בישראל

2018

גלעד מלאך | לי כהנר

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

עריכת הטקסט: ענת ברנשטיין
עיצוב הסדרה: סטפני ורותי עיצוב
ביצוע גרפי: אירית נחום, נדב שטכמן פולישוק
הדפסה: גרפוס פרינט, ירושלים

רכזת המערכת: יעל בכר־כהן

מסח"ב 1-239-519-965-978

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), תשע"ט
Copyright © 2018 by The Israel Democracy Institute (RA)

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602

טל': 02-5300888

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: www.idi.org.il/books

דוא"ל: orders@idi.org.il

טל': 02-5300800; פקס: 02-5300867

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי אי־מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפול שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפול חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא זוכה פרס ישראל לשנת תשס"ט על מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

תוכן העניינים

9	דברי הקדמה
11	דבר המחברים
13	פרק א: אוכלוסייה
13	א.1. גודל האוכלוסייה
15	א.2. גיל האוכלוסייה
16	א.3. פריון
17	א.4. תחזית אוכלוסייה
18	א.5. מצב משפחתי
20	לוחות אוכלוסייה
20	לוח א/1: אומדני אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה וגיל, אומדן 2015 ותחזית 2065-2018
22	לוח א/2: שיעור פריון כולל אצל נשים יהודיות, לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי-חילוני, 2017-1979
24	לוח א/3: מצב משפחתי של בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017-2003
25	המקורות לפרק א – אוכלוסייה
26	פרק ב: חינוך
27	ב.1. תלמידים (לפי פיקוח)
28	ב.2. בחינות בגרות
31	ב.3. תלמידי ישיבות ואברכים
32	ב.4. סטודנטיות וסטודנטים חרדים במערכת השכלה הגבוהה
34	ב.5. סטודנטיות וסטודנטים חרדים במערכת השכלה הגבוהה: מסגרות לימוד, תחומי לימוד ונשירה
36	לוחות חינוך
36	לוח ב/1: תלמידי החינוך היסודי והעל-יסודי, לפי מגדר, פיקוח ודרג חינוך, תשע"ז (2016/17)
37	לוח ב/2: סטודנטיות וסטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה, לפי סוג מוסד וקבוצת אוכלוסייה, 2016/17-2009/10
39	המקורות לפרק ב – חינוך

40**פרק ג: רמת חיים**

40

ג.1. תחולת עוני

43

ג.2. הכנסה חודשית והוצאה חודשית למשק בית חרדי

45

ג.3. בעלות על דירה

47

ג.4. מחזיקים ברישיון נהיגה

48

ג.5. זמינות רכב

50**לוחות רמת חיים**

50

לוח ג/1: תחולת העוני של משפחות, נפשות וילדים לאחר תשלומי העברה ומיסים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2016

52

לוח ג/2: הכנסה חודשית והוצאה חודשית לתצרוכת, משקי בית יהודיים, לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי-חילוני, 2016

54

לוח ג/3: זמינות רכב בקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2017

54

המקורות לפרק ג – רמת חיים

55**פרק ד: תעסוקה**

55

ד.1. שיעורי תעסוקה

57

ד.2. הכנסה חודשית

59

ד.3. תעסוקה, לפי משלח יד

62**לוחות תעסוקה**

62

לוח ד/1: תעסוקה בקרב בני 25-64, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 1995-2017

64

לוח ד/2: הכנסה חודשית וממוצעת מעבודה שכירה, גילאי 25-64, סך הכול ישראל וחרדים, בחלוקה למגדר, 1997-2016

66

לוח ד/3: מועסקים תושבי ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, ענף כלכלי ומגדר, 2016

69

המקורות לפרק ד – תעסוקה

70**פרק ה: אורחות חיים**

70

ה.1. שירות צבאי ושירות אזרחי

73

ה.2. שימוש במחשב

75

ה.3. שימוש באינטרנט

76

ה.4. חופשה בארץ ובחו"ל

77

ה.5. התנדבות

78

ה.6. תרומה כספית

80

לוחות אורחות חיים

לוח ה/1: משתמשים באינטרנט מקרב בני +20, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר,

80

2017-2008

81

לוח ה/2: יוצאים לחופשה בישראל מקרב בני +20, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017-2003

82

לוח ה/3: משתמשים במחשב מקרב בני +20, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2017-2007

83

המקורות לפרק ה – אורחות חיים

84

פרק ו: בריאות

84

1.1. עמדות בנושא בריאות

87

2.1. בדיקה ומניעה

89

3.1. שמירה על אורח חיים בריא

92

4.1. מידע בריאותי וביטוחי בריאות

95

לוח בריאות

95

לוח ו/1: מדדי בריאות, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2010 ו-2017

96

המקורות לפרק ו – בריאות

97

צוות המחקר

החברה החרדית בישראל בחרה להקים "חומות של קדושה", ואלה מפרידות בינה ובין שאר חלקי החברה הישראלית. היבדלות החרדים היא מקפת-כול כמעט ויש בה לא רק אמונות ודעות האופייניות להם בלבד, אלא גם היבטים פיזיים (מקומות מגורים משלהם), היבטים חינוכיים (זרמי חינוך עצמאיים ותוכנית לימודים שונה לחלוטין), היבטים סמליים (לבוש ומנהגים מובחנים), היבטים תרבותיים (ספרות ותקשורת מיוחדים להם), היבטים נורמטיביים (קיום מצוות בדרכם הם), היבטים ארגוניים (מוסדות וקהילות) והיבטים פוליטיים (מנהיגות רוחנית ומפלגתית). התגובה מצד החברה הישראלית הכללית לבחירה של החרדים בדרך ההיבדלות התבטאה שנים רבות בהתעלמות ובהתנכרות. היא מיעטה להציץ אל מעבר ל"חומות הקדושה". היא פטרה את החברה החרדית מן המשימות והחובות המשותפות לחברה כולה והעצימה בכך את נבדלותה.

ההיבדלות הפכה את החרדים לספר חתום בעיני הרוב הישראלי. רבים מתקשים לראות את האדם החרדי בנפרד מהקבוצה ורבים גם אינם יודעים לזהות את קבוצת המשנה של חברה זו, הנבדלות זו מזו באופנים רבים כל כך. גם רשויות המדינה, שאמורות לגבש מדיניות כלפי החרדים בהקשרים רבים, אינן מיטיבות להכירם וכתוצאה מכך שוגות, לעיתים, בטיפול בהם ובצורכיהם.

"שנתון החברה החרדית בישראל" מבקש להסיט את המסך ולחשוף את העובדות באשר למגזר החרדי, ששיעורו בשנת 2018 הוא 12% מאוכלוסיית המדינה. שני הכרכים הראשונים של השנתון, שראו אור בשנתיים האחרונות, החלו במשימת ההנגשה ונכנסו לשימוש נרחב בקרב מקבלי החלטות, אנשי תקשורת וחוקרים. הכרך השלישי שלפניכם הופך את הפקת שנתון החברה החרדית למסורת שבכוונתנו להמשיך בה בשנים הבאות. כך זה, כקודמיו, מציג עובדות ומפרש אותן ללא משוא פנים לתועלת המשתמשים בו. נוסף על החומר המודפס אנו מעלים את אותו כפי שהוא לאתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה ושם מוסיפים לו קבצים ומרבצי ידע עשירים. כל מתעניינת ומתעניין מוזמנים לחצוב בהם כהבנתם. לעניות דעתנו, חומר הגלם הזה יכול לאפשר לכולנו לפסוע באחריות לקראת ההיכרות הנדרשת עם הציבור החרדי בדורנו.

השנתון הוא תוצר התוכנית "חרדים בישראל" של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שעיקר עיסוקה חקר המגמות בחברה החרדית ועיצוב מדיניות ציבורית של שילוב החרדים בחברה הישראלית. אנו מודים לחוקרים שהשתתפו בהכנת שנתון 2018: ד"ר גלעד מלאך, ד"ר לי כהנר, יעל בכר-כהן.

אנו מאמינים שהשנתון ימשיך לתפוס את מקומו כמקור ידע סמכותי בכל מה שקשור לציבור
החרדי בישראל ואורחותיו.

פרופ' ידידיה שטרן
סגן נשיא למחקר
המכון הישראלי לדמוקרטיה

שנתון החברה החרדית בישראל השלישי ממשיך את שני קודמיו ומוסיף עליהם חידושים ועדכונים רבים. שני השנתונים הראשונים (שראו אור ב־2016 וב־2017) יצרו מהפכה בחקר החברה החרדית בישראל. לראשונה כונסו יחדיו שלל נתונים על הדמוגרפיה החרדית, דפוסי הבחירות של קבוצה זו לכנסת, מערכת החינוך שלה, דפוסי התעסוקה, היקף העוני, רמת החיים ואורחות החיים שלה. הלוחות והתרשימים הציגו, בצד נתוני עבר, את הנתונים העדכניים ביותר – כדי שיהיה אפשר להבין את המצב הקיים ובה בעת ללמוד על מגמות השינוי לאורך זמן. ואכן, שנתון החברה החרדית הפך למקור מידע מרכזי עבור מעצבי מדיניות, חוקרים ואנשי תקשורת, אך גם עבור גורמים מתוך החברה החרדית.

בשנתון הנוכחי בחרנו להציג את הנתונים במתכונת קצרה ותמציתית ועם זה רחבה יותר מזו של שנתון 2017. המעיין בו יכול לקבל תמונה מקיפה ועדכנית של החברה החרדית בישראל בשנת 2018, ובכלל זה המגמות והתהליכים המתרחשים בה. בכל אחד מששת פרקי השנתון התמקדנו בנושאים שנראו לנו החשובים ביותר לכלל העוסקים בחברה החרדית. כדי לסייע בהתמקדות וכדי לספק את התמונה המלאה בתחומים חשובים שיבצנו בכל פרק תרשימים גדושי מידע ונתונים וכן לוחות בסוף כל פרק. **באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה** מוצגים הלוחות המלאים של כל הנושאים המופיעים בשנתון וכן לוחות רבים נוספים לתועלת החוקרים בתחום.

בשנתון זה כמה חידושים: נוסף בו פרק שלם על המצב הבריאותי של האוכלוסייה החרדית, על בסיס עיבוד וניתוח שעשינו לנתונים מהסקר החברתי הייעודי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס). נוסף על הפרק החדש מופיעים בו גם נושאים חדשים שלא עסקנו בהם בשנתון הקודם והם בעלי חשיבות אקטואלית: נתונים על גילאי החרדים המשרתים בצה"ל ובשירות האזרחי והמסגרות שהם משרתים בהן ופילוח של סטודנטים חרדים במסגרות האקדמיות השונות ושיעורי הנשירה שלהם. נתונים אלו ושאר המידע המופיע בשנתון מתגבשים לתמונת מצב כוללת של החברה החרדית בימים אלו.

המתודולוגיה, ההגדרות והלוחות המלאים של כל הנתונים מופיעים בדף האינטרנט של השנתון באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה. שנתון רביעי מלא ועדכני צפוי לראות אור ב־2019, במתכונת דומה למהדורת שנתון זה. בהזדמנות זו אנו מודים לד"ר מאיה חושן ולצוות מכון ירושלים למחקרי מדיניות על שיתוף הפעולה המוצלח בשני השנתונים הראשונים בסדרה.

אנו מקווים כי הצלחנו גם הפעם להעלות שאלות חדשות על החברה החרדית בישראל ואף לתת להן מענה מקיף. אנו מתעתדים לעשות זאת גם בשנתונים הבאים.

ד"ר גלעד מלאך וד"ר לי כהנר

דצמבר 2018

פרק א אוכלוסייה

לאוכלוסייה החרדית קצב הגידול המהיר ביותר במדינות המפותחות, ומכאן שגם בישראל. הגורמים לקצב הגידול המיוחד הזה הם שיעורי פריון גבוהים ותנאי רפואה ומחיה מודרניים. גיל הנישואים הצעיר בחברה זו ומספר הילדים הגדול במשפחה תורמים גם הם לגידול המהיר – בקצב של כ-4% בשנה. אחת התוצאות היא שהאוכלוסייה החרדית הישראלית היא צעירה מאוד – מחצית מאנשיה הם בני פחות מ-16. ניתוח הדפוסים של התא המשפחתי החרדי בעשור האחרון מראה ירידה בשיעורי הפריון ועלייה בגיל הנישואים, ואולם עדיין מוקדם לקבוע אם מדובר בשינוי מגמה בדפוסי המשפחה החרדית. מכל מקום, גידולה הדמוגרפי המהיר של האוכלוסייה החרדית משפיע גם על מעמדה – הכלכלי, החברתי והפוליטי – ולכן הוא מושך אליו תשומת לב ציבורית, תקשורתית ופוליטית. על פי ההערכות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס), האוכלוסייה החרדית בישראל מונה בשנת 2018 מעל מיליון נפש, שהם 12% מכלל האוכלוסייה, והיא צפויה להגיע ל-16% מכלל האוכלוסייה בשנת 2030.

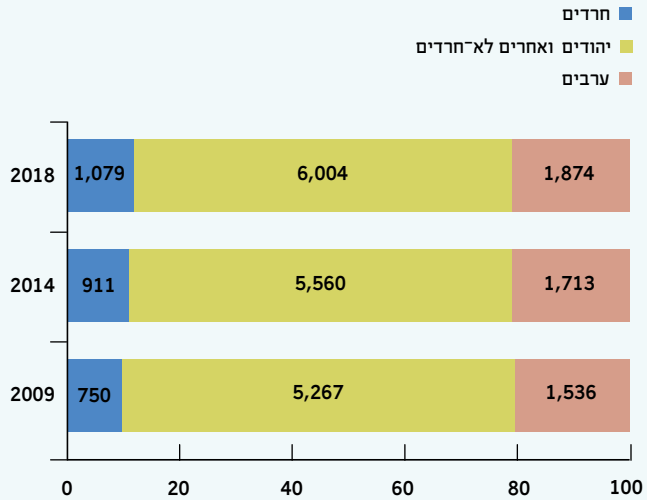
א.1. גודל האוכלוסייה

בסוף שנת 2018, לפי אומדן הלמ"ס, האוכלוסייה החרדית בישראל מונה כ-1,080,000 נפש (לעומת כ-750,000 ב-2009).

קצב הגידול הטבעי השנתי של האוכלוסייה החרדית מהיר – 4.2% לשנה מאז 2009, לעומת 1.9% של כלל האוכלוסייה ו-1.4% של האוכלוסייה היהודית הכללית. גידול מהיר זה נובע משילוב של שיעור פריון גבוה וגיל צעיר של נישואים ולידה, שניהם מאפיינים את האוכלוסייה החרדית. חלקה בכלל האוכלוסייה בישראל גדל מ-10% ב-2009 ל-12% ב-2018. אם מגמות הגידול הללו יימשכו, האוכלוסייה החרדית תכפיל את גודלה מדי 16 שנים. לשם השוואה – כלל האוכלוסייה הישראלית צפויה להכפיל את גודלה מדי 37 שנים, והאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית כל 50 שנים. ואולם למרות התחזית ישנה סבירות גבוהה שהעתיד צופן האטה בקצב הגידול המהיר של האוכלוסייה החרדית בעקבות ירידה בשיעורי הפריון ועלייה בגיל הנישואים.

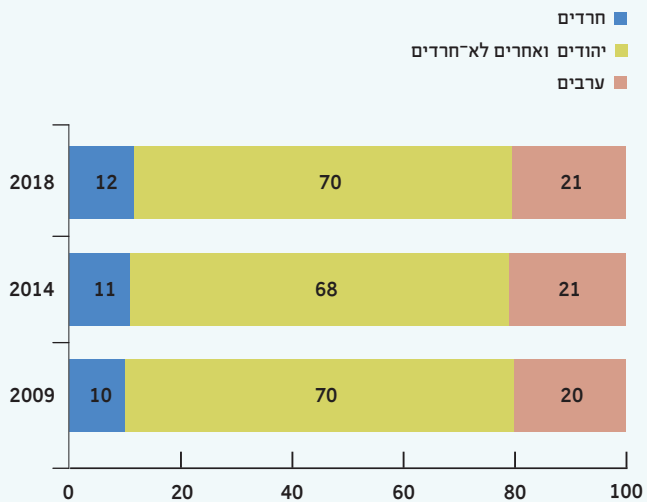
תרשים א/1

אוכלוסיית ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2009, 2014 ו-2018
(במספרים מוחלטים)

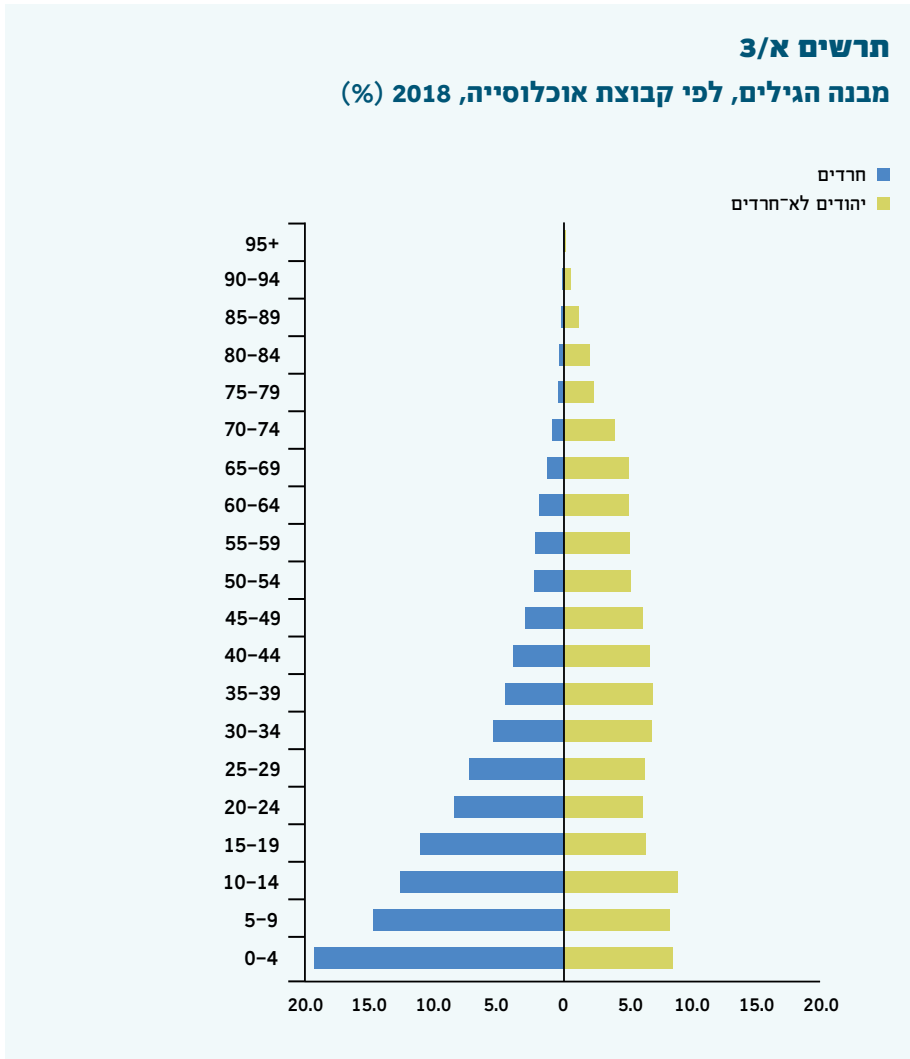
תרשים א/2

אוכלוסיית ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2009, 2014 ו-2018 (%)

א.2. גיל האוכלוסייה

שיעור הצעירים בגילים 0-19 באוכלוסייה החרדית הוא 58%, לעומת 30% מהם באוכלוסייה היהודית הכללית. משמע שהאוכלוסייה החרדית צעירה בהרבה מן האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. הגיל החציוני בה הוא 16, לעומת 35 באוכלוסייה היהודית הכללית. ביטוי למבנה הגילים הצעיר של האוכלוסייה החרדית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הכללית ניתן לראות בבירור גם בפירמידת הגילים.

תמונת מצב

בשנים 2015–2017 היה שיעור הפריון הממוצע של נשים חרדיות 7.1 ילדים לאישה. השיעור הממוצע בעולם המערבי הוא פחות מ־2 ילדים בממוצע לאישה, והממוצע של נשים יהודיות בישראל הוא 3.2 ילדים לאישה. כאשר בוחנים את שיעורי הפריון בחלוקה לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי־חילוני מתברר כי אצל הנשים היהודיות שיעור הפריון הוא 4.0 ילדים לאישה דתית; 3.2 ילדים לאישה מסורתית־דתית; 2.5 ילדים לאישה מסורתית־חילונית; ו־2.2 ילדים לאישה חילונית. בישראל יש אפוא קשר ישיר בין רמת הדתיות על פי הגדרה עצמית על הרצף החרדי־חילוני של האישה למספר הילדים שהיא יולדת במהלך חייה.

מגמות

בשנת 2004, לאחר שנים רבות של עלייה עקבית, החלה להסתמן מגמת ירידה בשיעור הפריון של הנשים החרדיות. בתחילת שנות ה־80 של המאה ה־20 הוא היה 6 ילדים לאישה חרדית; בסוף שנות ה־90 הוא עלה לממוצע של מעל 7 ילדים לאישה; השיא היה 7.4 ילדים בממוצע השנים 2002–2004. בשנת 2004 החלה, כאמור, ירידה, ושיעור הפריון שנרשם בשנים 2007–2013 היה 6.6 לאישה. מ־2013 ניכרת מחדש עלייה בשיעור הפריון של הנשים החרדיות – עד ל־7.1 ילדים בממוצע לאישה בשנים 2015–2017.

נעיר כי מאז השנים 2001–2003 נרשמה עלייה בשיעור הפריון של נשים יהודיות לא־חרדיות בכל הקבוצות בפילוח לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי־חילוני: מ־1.8 ילדים בממוצע לאישה חילונית ל־2.2; מ־2.1 לאישה מסורתית־חילונית ל־2.5; מ־2.5 לאישה מסורתית־דתית ל־3.2; ומ־3.8 ילדים בממוצע לאישה דתית ל־4.0.

לאורך השנים ניכרת אצל הנשים החרדיות בגילים 20–24 ירידה במספר הלידות, כנראה בגלל העלייה בגיל הנישואים. וכך, בשנים 2003–2005 היה יחס הלידות בגילים אלו ל־1,000, ואילו בשנים 2015–2017 הוא ירד ל־196 ל־1,000. מנגד נרשמה עלייה קלה במספר הלידות אצל נשים בגילים 40–44: בשנים 2003–2005 היה יחס הלידות בגילים אלו ל־1,000, ואילו בשנים 2015–2017 הוא עלה ל־179 ל־1,000. דחיית גיל הבאת הילדים לעולם תביא למיתון בקצב הגידול של החברה החרדית.

תרשים א/4

שיעור הפריון הכולל אצל נשים יהודיות, לפי הגדרה עצמית על הרצף
החרדי-חילוני, 2015-2017 (ממוצע)

4.4. תחזית אוכלוסייה

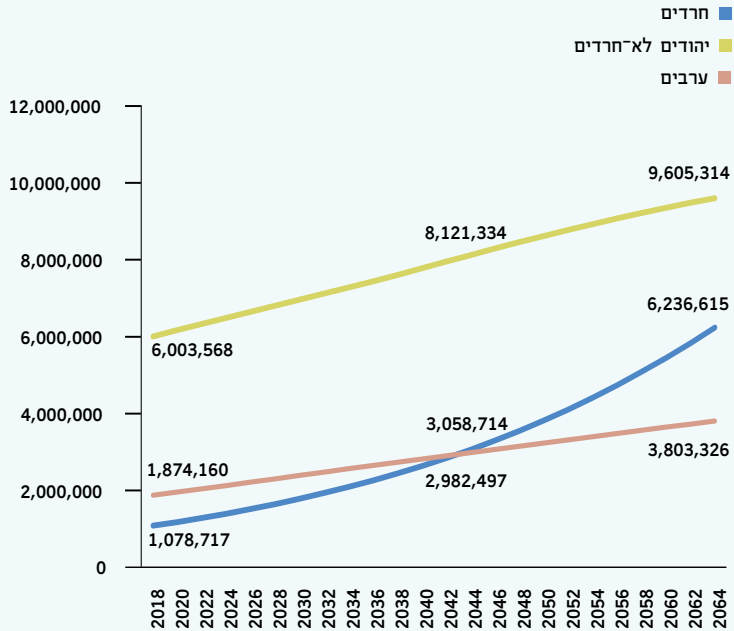
כאמור, בשנת 2018 היה שיעורה של האוכלוסייה החרדית בישראל 12% מכלל האוכלוסייה. קצב הגידול המהיר שלה מסביר את הצפי לעלייה בחלקה היחסי בכלל האוכלוסייה בטווח הבינוני והארוך. על פי התחזיות העדכניות של הלמ"ס (מ-2017), האוכלוסייה בישראל, ובייחוד האוכלוסייה החרדית, צפויות לגדול בקצב מהיר מן התחזיות שניתנו בעבר.

על פי התחזיות לטווח הבינוני (עד 15 שנה), שיעורה של האוכלוסייה החרדית מכלל האוכלוסייה ב-2030 צפוי להיות כ-16%; באותה שנה יהיה מספר החרדים מתחת לגיל 20 כמיליון נפש, ושיעורם מכלל הגיל הזאת יהיה 25%. שיעור החרדים בגילאי העבודה העיקריים (25-64) יהיה – 11%. הצפי הוא שבשנת 2033 תמנה האוכלוסייה החרדית כולה 2 מיליון נפש, מתוך 11.7 מיליון נפש הצפויים לחיות בישראל באותה שנה.

על פי התחזיות לטווח הארוך, שמהימנותן חלשה יחסית לתחזיות לטווח הקצר, ב-2043 צפויה האוכלוסייה החרדית לעבור את האוכלוסייה הערבית מבחינת מספר הנפשות. ב-2045 צפוי שיעור האוכלוסייה החרדית להיות כ-22% מכלל האוכלוסייה וכ-28% מהאוכלוסייה היהודית, וב-2065 הוא צפוי להיות כ-32% מכלל האוכלוסייה וכ-40% מן האוכלוסייה היהודית.

תרשים א/5

תחזית אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2018-2064 (במספרים מוחלטים)

5.א. מצב משפחתי

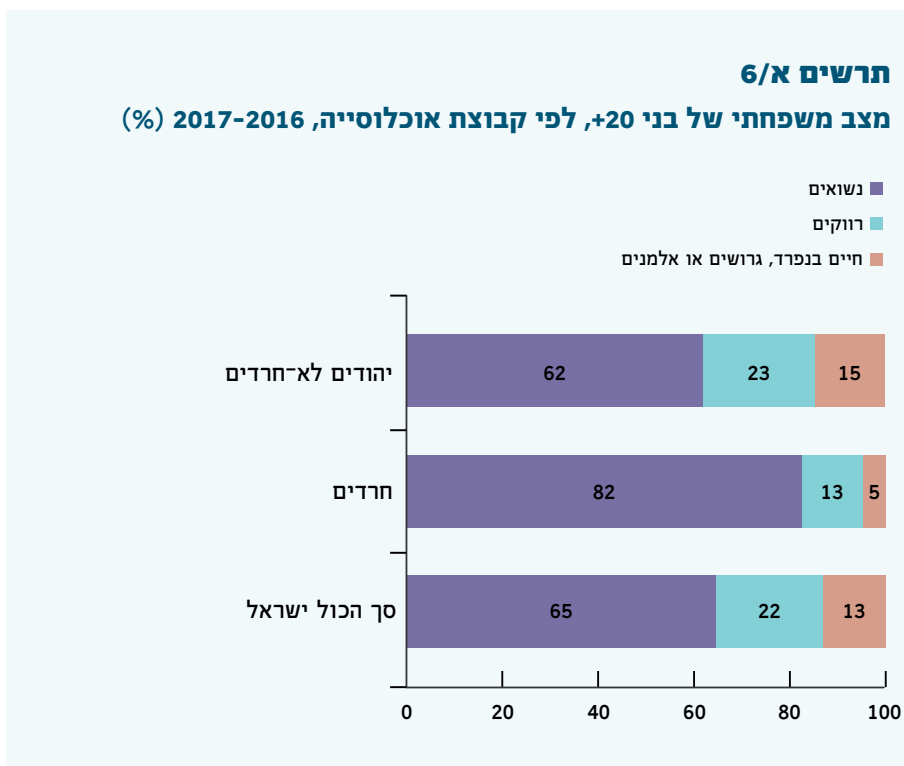
תמונת מצב

בשנים 2016-2017 היו 82% מהגברים והנשים החרדים בגילים +20 נשואים, שיעור גבוה בהרבה משיעור הנשואים בחברה היהודית הלא־חרדית (62%). פערים אלו מוסברים בגיל הנישואים הצעיר בחברה החרדית, שבגללו שיעור הרווקים באוכלוסייה זו (13%) קטן משיעור הרווקים באוכלוסייה היהודית הכללית (23%). הפער קשור גם בשיעור הנמוך של גרושים ואלמנים באוכלוסייה החרדית (5%) לעומת עמיתיהם באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (15%).

מגמות

לאורך השנים ניכרת עלייה בשיעור הרווקים, הגרושים והאלמנים באוכלוסייה החרדית – מ־15% ב־2003 ל־17% ב־2017. באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית עלייה איטית יותר: מ־37% ב־2003 ל־38% ב־2017. ייתכן שהשינוי נובע מהעלייה בגיל הנישואים באוכלוסייה החרדית.

ואכן, שיעור הרווקים בה בגילים 20-29, שעמד בשנים 2003-2004 על 23%, עלה בשנים 2010-2011 ל-26.5% ובשנים 2016-2017 ל-33%.

לוח א/1

אומדני אוכלוסייה, לפי קבוצת אוכלוסייה וגיל, אומדן 2015 ותחזית 2065-2018

שנה	גיל	סך הכול ישראל	%	מזה: יהודים ואחרים		
				סך הכול	%	חרדים
			%	יהודים לא־חרדים ואחרים	%	חרדים
2015	סך הכול	8,463,427	100	5,757,604	100	948,019
	19-0	3,054,109	36	1,715,321	30	548,500
	44-20	2,870,377	34	1,959,684	34	283,313
	64-45	1,599,998	19	1,247,796	22	89,612
	+65	938,942	11	834,802	14	26,593
2018	סך הכול	8,956,445	100	7,082,285	100	1,078,717
	19-0	3,248,395	36	2,438,977	34	624,574
	44-20	2,973,380	33	2,296,738	32	319,960
	64-45	1,682,010	19	1,384,423	20	100,911
	+65	1,052,660	12	962,147	14	33,272
2028	סך הכול	10,747,261	100	8,368,952	100	1,644,596
	19-0	3,909,413	36	3,000,359	36	942,155
	44-20	3,389,760	32	2,522,297	30	488,964
	64-45	2,040,801	19	1,791,132	21	146,684
	+65	1,407,288	13	1,227,270	15	66,792
2038	סך הכול	12,775,121	100	10,042,942	100	2,436,834
	19-0	4,572,343	36	3,578,828	36	1,382,577
	44-20	4,052,697	32	3,061,362	30	723,539
	64-45	2,354,539	18	1,871,161	19	227,863
	+65	1,795,542	14	1,531,592	15	102,854

מזה: יהודים ואחרים						%	סך הכול ישראל	גיל	שנה
%	יהודים לא-חרדים ואחרים	%	חרדים	%	סך הכול				
100	8,457,678	100	3,549,274	100	12,006,952	100	15,156,820	סך הכול	2048
29	2,422,160	55	1,954,000	36	4,376,160	36	5,417,582	19-0	
31	2,663,829	31	1,086,378	31	3,750,207	32	4,842,491	44-20	
19	1,641,992	10	349,369	17	1,991,361	17	2,635,221	64-45	
20	1,729,697	4	159,527	16	1,889,223	15	2,261,526	+65	
100	9,217,279	100	5,084,735	100	14,302,014	100	17,868,545	סך הכול	2058
28	2,586,198	54	2,732,082	37	5,318,281	36	6,410,959	19-0	
31	2,839,579	31	1,596,865	31	4,436,445	32	5,644,364	44-20	
20	1,828,336	11	542,041	17	2,370,376	17	3,101,560	64-45	
21	1,963,166	5	247,109	15	2,210,275	15	2,711,662	+65	
100	9,665,218	100	6,447,638	100	16,112,855	100	19,954,018	סך הכול	2065
27	2,598,497	53	3,386,708	37	5,985,205	36	7,108,694	19-0	
31	2,956,379	32	2,045,927	31	5,002,306	31	6,273,992	44-20	
21	2,039,265	32	678,945	17	2,718,210	18	3,528,012	64-45	
21	2,071,077	5	336,058	15	2,407,135	15	3,043,320	+65	

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח א/2

שיעור פריון כולל אצל נשים יהודיות, לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי-חילוני, 1979-2017

רמת דתיות על הרצף החרדי-חילוני					סך הכול יהודיות	ממוצעים תלת-שנתיים
לא דתיות / חילונית	מסורתיות לא כל כך דתיות	מסורתיות דתיות	דתיות	חרדיות		
2.3	2.5	3.3	3.8	6.0	2.8	1979-81
2.3	2.5	3.4	3.6	6.2	2.8	1980-82
2.3	2.5	3.2	3.6	6.3	2.8	1981-83
2.3	2.5	3.2	3.5	6.6	2.8	1982-84
2.3	2.6	3.2	3.8	6.6	2.9	1983-85
2.2	2.6	3.2	4.0	6.6	2.9	1984-86
2.2	2.6	3.2	4.1	6.8	2.9	1985-87
2.2	2.5	3.1	4.0	7.0	2.9	1986-88
2.1	2.5	3.0	4.0	7.2	2.9	1987-89
1.9	2.5	2.9	4.1	7.2	2.8	1988-90
1.8	2.5	2.9	4.0	7.2	2.8	1989-91
1.8	2.4	2.9	4.0	7.1	2.7	1990-92
1.7	2.3	2.8	3.9	7.2	2.6	1991-93
1.8	2.3	2.7	3.9	7.2	2.6	1992-94
1.8	2.3	2.7	3.8	7.0	2.6	1993-95
1.8	2.3	2.7	3.7	6.8	2.6	1994-96
1.8	2.2	2.7	3.7	6.7	2.6	1995-97
1.8	2.2	2.8	3.8	7.0	2.6	1996-98
1.9	2.2	2.6	3.8	7.1	2.6	1997-99
1.9	2.3	2.6	3.9	7.4	2.7	1998-2000
1.9	2.2	2.6	3.8	7.4	2.7	1999-01
1.9	2.2	2.6	3.7	7.3	2.7	2000-02
1.8	2.1	2.5	3.8	7.3	2.7	2001-03

רמת דתיות על הרצף החרדי-חילוני					סך הכול יהודיות	ממוצעים תלת-שנתיים
לא דתיות / חילוניות	מסורתיות לא כל כך דתיות	מסורתיות דתיות	דתיות	חרדיות		
1.9	2.2	2.5	4.0	7.5	2.8	2002-04
1.9	2.2	2.6	4.3	7.5	2.8	2003-05
2.0	2.2	2.5	4.2	7.3	2.8	2004-06
2.0	2.1	2.5	4.3	6.8	2.8	2005-07
2.1	2.2	2.4	4.1	6.7	2.9	2006-08
2.1	2.3	2.4	4.3	6.7	2.9	2007-09
2.1	2.3	2.6	4.1	6.8	2.9	2008-10
2.1	2.4	2.9	4.2	6.8	3.0	2009-11
2.2	2.4	2.9	4.1	6.8	3.1	2010-12
2.1	2.5	2.9	4.2	6.8	3.1	2011-13
2.1	2.6	3.0	4.2	6.9	3.1	2012-14
2.2	2.5	3.1	4.0	6.9	3.2	2013-15
2.2	2.5	3.2	4.0	7.1	3.3	2014-16
2.2	2.5	3.2	4.0	7.1	3.3	2015-17

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח א/3

מצב משפחתי של בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2017 (%)

לא-חרדים	חרדים	יהודים		ממצב משפחתי	ממוצע דו-שנתי
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")	סך הכול (לא כולל "לא ידוע")		
100	100	100	100	סך הכול	2003-04
63	85	65	66	נשואים	
15	4	14	13	היו נשואים בעבר ¹	
22	11	21	21	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2005-06
62	87	64	66	נשואים	
15	3	14	13	היו נשואים בעבר ¹	
23	10	22	21	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2007-08
62	85	64	66	נשואים	
15	4	14	13	היו נשואים בעבר ¹	
23	11	22	22	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2009-10
62	84	64	65	נשואים	
14	4	14	12	היו נשואים בעבר ¹	
24	12	23	22	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2011-12
61	85	64	63	נשואים	
15	4	14	18	היו נשואים בעבר ¹	
24	11	23	19	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2013-14
62	83	64	65	נשואים	
14	5	13	12	היו נשואים בעבר ¹	
23	12	22	23	רווקים	

1 חיים בנפרד, גרושים ואלמנים

לא־חרדים	חרדים	יהודים	סך הכול ישראל (כולל "לא ידוע")	מצב משפחתי	ממוצע דו־שנתי
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")			
100	100	100	100	סך הכול	2015-16
63	82	64	65	נשואים	
15	4	14	13	היו נשואים בעבר ¹	
23	13	22	22	רווקים	
100	100	100	100	סך הכול	2016-17
62	82	64	65	נשואים	
15	5	14	13	היו נשואים בעבר ¹	
23	13	22	22	רווקים	

1 חיים בנפרד, גרושים ואלמנים
מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק א – אוכלוסייה

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

כל העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תתי־הפרק	המקור
א.1. גודל האוכלוסייה	הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "תחזיות אוכלוסייה 2015-2065"
א.2. גיל האוכלוסייה	הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "תחזיות אוכלוסייה 2015-2065"
א.3. פיריון	אחמד חליחל, "כריון של נשים יהודיות ומוסלמיות בישראל לפי מידת הדתיות שלהן בשנים 1979-2017", נייר עבודה 101, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נובמבר 2017
א.4. תחזית אוכלוסייה	הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "תחזיות אוכלוסייה 2015-2065"
א.5. מצב משפחתי	הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות

פרק ב חינוך

לחינוך החרדי חלק נכבד במערכת החינוך העברית ומכאן כמובן גם במערכת החינוך הישראלית בכלל. במרוצת השנים חל גידול מהיר במספר התלמידים בחינוך החרדי בצד שינויים מערכתיים ומבניים, ובהם הקמת המחוז החרדי במשרד החינוך וייסוד זרם החינוך הממלכתי-חרדי. שיעור התלמידים החרדים במערכת החינוך העברית עומד בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) על 24% ובמערכת החינוך הכללית על 18%. ואולם החל משנת הלימודים תשע"ג (2012/13) נרשמת האטה בקצב הגידול של החינוך החרדי ל-3% בשנה, לעומת עלייה בקצב הגידול של החינוך הממלכתי העברי (לגוניו) – 2% בשנה.

מערכת החינוך וההשכלה העל-תיכונית לגברים חרדים כוללת ארבעה מסלולים: לימודים בישיבה, לימודים ב"כולל", לימודים אקדמיים והכשרה מקצועית. לנשים החרדיות האפשרויות הן לימודים בסמינר (בכלל זה הכשרה מקצועית) ולימודים אקדמיים.

בין 2010 ל-2017 חל גידול של פי 1.5 במספר החרדים, גברים ונשים, הלומדים לתואר אקדמי. עם זאת, בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) חלה לראשונה ירידה במספר הסטודנטים החרדים. המקצועות שהחרדים לומדים הם פרקטיים ברובם וכאלה המאפשרים עבודה בתוך הקהילה החרדית (חינוך והוראה, מקצועות עזר רפואיים, מינהל עסקים, משפטים) או השתלבות במקצוע הנלמד בשוק העבודה. הם בוחרים ללמוד בעיקר במכללות, שם תנאי הסף לקבלה קלים יחסית. שיעור הנשירה של סטודנטים חרדים עומד על כמעט פי שניים משיעור הנשירה של סטודנטים יהודים לא-חרדים, אבל באוניברסיטאות הוא דווקא נמוך ודומה לזה של הסטודנטים הלא-חרדים.

מספר הגברים החרדים בישיבות וב"כוללים" ידע בשנים 2013-2017 תנודתיות, בייחוד בעקבות שינויי החקיקה במעמד בחורי הישיבות והשינויים הקואליציוניים, שמביאים עימם בכל פעם מחדש שינויים בתמריצים ללימוד תורה. בשנים 2015-2017 חלה עלייה של 22% בשיעור בחורי הישיבות והאברכים, ככל הנראה בעקבות הגידול בתמיכת המדינה בלומדים, שד בבד גם סייעה לבלירת המגמה של כניסת גברים חרדים לשוק התעסוקה.

ב.1. תלמידים (לפי פיקוח)

תמונת מצב

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/2017) למדו בחינוך החרדי – היסודי והעל-יסודי – כ־308,000 תלמידים, שהם 24% מהתלמידים בחינוך העברי ו־18% מכלל התלמידים בישראל. רוב התלמידים בישראל לומדים בחינוך היסודי, אבל אצל החרדים הרוב הזה גדול יותר – 57%, לעומת 53% בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי. חלקו של החינוך החרדי בחינוך העברי גדול: בחינוך היסודי – 25.5%; בחטיבת הביניים – 23%; בחטיבה העליונה – 21.5%. הפער בין דרגי החינוך בתוך החינוך החרדי נובע בעיקר משיעורי הילודה הגבוהים באוכלוסייה החרדית, שהם הסיבה למספר הגדול יותר של ילדים בגילים הצעירים יותר, אבל גם ממעבר של תלמידים בחינוך החרדי בגיל חטיבת הביניים והחטיבה העליונה למערכות חינוך לא־חרדיות, בייחוד ביישובי הפריפריה.

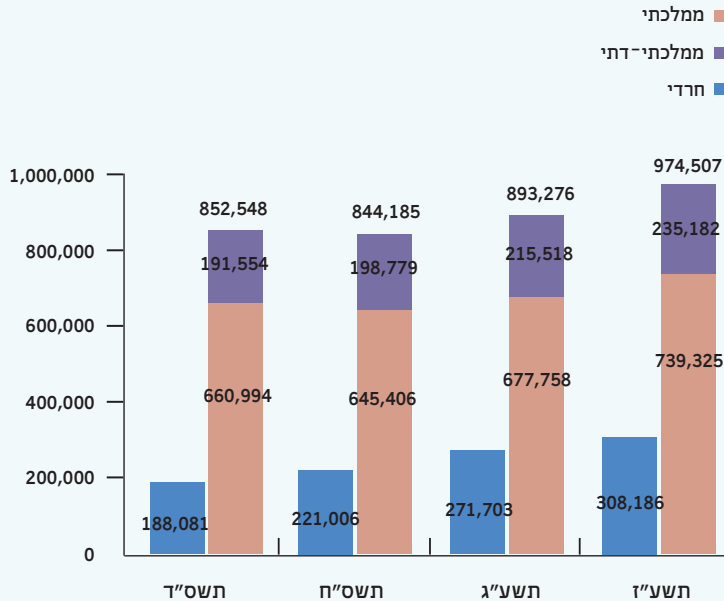
מגמות

קצב הגידול של החינוך החרדי הואט בשנים 2013-2017 – שלא כמו החינוך העברי הממלכתי, שקצב הגידול שלו דווקא עלה באותן שנים. לפני 2013 היה גידול מהיר וקבוע בחינוך החרדי – 4.2% לשנה; מאז 2013 ירד קצב הגידול של חינוך זה ל־3.2% בשנה. החינוך העברי הממלכתי – כולל הממלכתי-דתי, שקצב הגידול השנתי שלו היה בשנים 2003-2013 0.5% בשנה – הואץ והגיע לגידול של 2.2% בשנה בשנים 2013-2017. הגידול בשיעור תלמידי החינוך החרדי מכלל התלמידים בחינוך העברי עמד בשנים 2008-2013 על 0.5% בשנה וירד בשנים 2013-2017 לקצב של 0.17% בשנה בלבד.

שתי סיבות אפשריות למגמה חדשה זו: האחת נגזרת מן הירידה בילודה במגזר החרדי, שהוזכרה בפרק הקודם, והשנייה נגזרת מן הירידה במידת האטרקטיביות של בתי הספר החרדיים לקהלי יעד שאינם חרדים במובהק.

תרשים ב/1

תלמידות ותלמידים לפי פיקוח: שנה"ל תשס"ד (2003/4), תשס"ח (במספרים מוחלטים)
(2007/8), תשע"ג (2012/13), תשע"ז (2016/17)

ב.2. בחינות בגרות

תמונת מצב

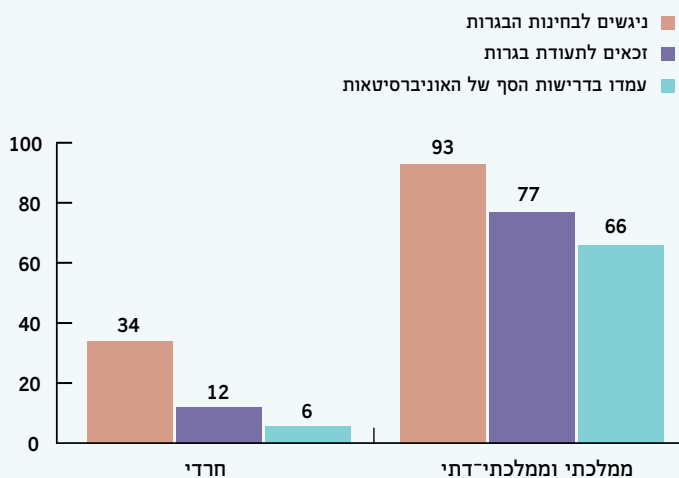
בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) נבחנו 34% מתלמידי כיתות י"ב במוסדות החינוך בפיקוח חרדי בבחינות הבגרות. שיעור זה נמוך מאוד בהשוואה לשיעור הנבחנים בבחינות הבגרות בבתי הספר הממלכתיים והממלכתיים-דתיים (93%). יש לומר כי במוסדות החינוך בפיקוח חרדי מחצית מהבנות (50%) ניגשות לכל הפחות לחלק מבחינות הבגרות, לעומת 14% בלבד מהבנים.

בקרב תלמידי כיתות י"ב הזכאים לתעודת בגרות הפערים בין החינוך בפיקוח חרדי (זכאים: 12%) לבין החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי (זכאים: 77%) גדולים מאוד. כאשר בוחנים את שיעור הזכאים לתעודת בגרות מתוך הנבחנים החרדים מתברר כי רק 36% מהם זכאים לתעודת בגרות, בעוד שבחינוך הכללי – הממלכתי והממלכתי-דתי – שיעור הזכאות הוא 82%. פער משמעותי מתגלה גם כאשר בודקים את שיעור הזכאים לתעודות בגרות שעומדים

בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות: 66% בחינוך העברי הכללי הלא-חרדי לעומת 6% בלבד בחינוך בפיקוח חרדי. פער ברור בתחום זה קיים בין הבנים לבנות במוסדות החינוך החרדיים: שיעור הבנות החרדיות הזכאיות לתעודת בגרות (20%) גבוה בהרבה משיעור הבנים הזכאים לה (2%).

תרשים 2/ב

הניגשים לבחינות הבגרות, הזכאים לתעודת בגרות והעומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות, לפי פיקוח, שנה"ל תשע"ו (2015/16) (%)

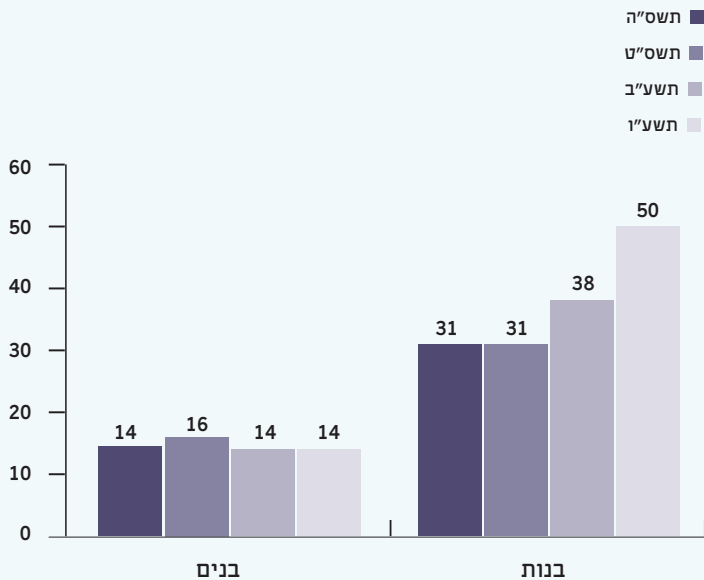
מגמות

במרוצת השנים חלה עלייה של ממש בשיעור התלמידים החרדים הנבחרים בבחינות בגרות כלשהן, גם אם אינם זכאים בסופו של דבר לתעודה – מ-23% בשנת הלימודים תשס"ה (2004/05) ל-34% בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16). עלייה זו נזקפת בעיקר לזכות העלייה בשיעור הניגשות לבגרות בקרב הבנות החרדיות. בחינות הבגרות החלו לחדור בהיקף רחב לתיכונים של רשת "בית יעקב", וכיום מחצית מהבנות החרדיות עושות לפחות בחינת בגרות אחת (לא כולל מבחני סאלד, הנפוצים בבתי הספר החרדיים ומוכרים כנקודות שקולות לתעודת בגרות חלקית). בשנת הלימודים תשס"ט (2008/9) ניגשו לבחינות הבגרות 31% מהתלמידות החרדיות; שיעור זה עלה בחדות – ל-50% – בתוך שבע שנים (בשנת הלימודים תשע"ו, 2015/16). בקרב הבנים נרשמה יציבות – ואפילו ירידה קלה – בשיעור הניגשים לבחינות הבגרות: בשנת הלימודים תשס"ט (2008/9) נבחנו 16% מהם בבחינות, ושיעורם ירד ל-14% בשנת הלימודים תשע"ו (2014/15).

הפערים בקרב הזכאים לתעודת בגרות בין החינוך החרדי ובין החינוך הממלכתי והממלכתי-דתי גדלו עם השנים במספרים מוחלטים: בעוד שבחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי עלה שיעור הזכאים לתעודת בגרות מ-62% (שנת הלימודים תשס"ה, 2004/5) ל-77% (שנת הלימודים תשע"ו, 2015/16), שיעור הזכאים במגזר החרדי עלה מ-9% ל-12%. עם זאת, באחוזים, קצב הגידול בחינוך החרדי מהיר יותר (33%, לעומת 24% בחינוך העברי הלא-חרדי).

תרשים 3/ב

תלמידות ותלמידים חרדים הניגשים לבחינות בגרות, לפי מגדר, שנה"ל תשס"ה (2004/5), תשס"ט (2008/9), תשע"ב (2011/12), תשע"ו (2015/16) (%)

תמונת מצב

מספר תלמידי הישיבות ואברכי ה"כולל" החרדים בשנת 2017 היה 124,450, מתוכם 64% אברכים. ל-72% מהאברכים יש פטור משירות בצה"ל. משמע, המשך הלימודים ב"כולל" הוא לא רק כנגד החלופה של שירות צבאי אלא הוא גם תוצאה משולבת של מוטיבציות דתיות, תרבותיות וחברתיות.

מגמות

בשנים 1999-2012 גדל מספרם של בני הישיבות והאברכים בהתמדה, בקצב של 4% לשנה, דומה לקצב הגידול של החברה החרדית באוכלוסיית המדינה. בשנים 2013-2017 הואט קצב הגידול הן של בחורי הישיבות והן של אברכי ה"כולל" לקצב של 2% בשנה. נתוני ההאטה עולים בקנה אחד עם נתוני הגידול בשיעור החרדים העובדים ושל אלו הפונים לשירות צבאי או אזרחי.

עיון בנתונים מעלה את הצורך לחלק שנים אלו לשתי תקופות:

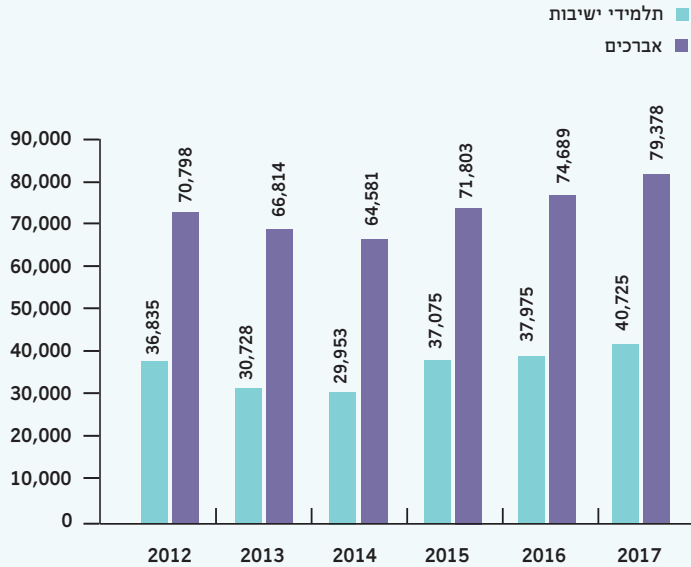
האחת – 2013-2014. בשנים אלה ירד שיעורם של תלמידי הישיבות ואברכי ה"כולל" ב-16%. אפשר להסביר את הירידה בכך שבתקופה זו למעלה מ-20 אלף תלמידי ישיבות ואברכים קיבלו פטור מהשירות הצבאי. הפטור לא רק הסיר את החסם הצבאי ליציאה לשוק העבודה, אלא גם העניק תמריצים לתלמידים שביקשו להשתלב בשוק זה. באותו פרק זמן צנחה תמיכת המדינה בתלמידי ישיבות ובאברכי "כולל" שלא שירתו בצה"ל בכ-50%. צניחה זו השפיעה גם על מספר התלמידים והאברכים הלא-ישראלים הרשומים במשרד החינוך (מספרם צנח גם הוא), כיוון שבוטלה כמעט לחלוטין תמיכת המדינה בהם.

התקופה השנייה החלה בשנת 2015, שבה המפלגות החרדיות שבו לקואליציה והחזירו את הקצבאות לתלמידי הישיבות, לאברכים ולתלמידי חו"ל לאותו סכום שהיה נהוג קודם לקיצוץ של שנת 2013. בעקבות זאת עלה במהירות מספר האברכים ובחורי הישיבות. בשנת 2017 עמד שיעור בחורי הישיבות והאברכים על 19% ו-23% (בהתאמה), יותר מבשנת 2014. הגידול של 6% בשיעור בחורי הישיבות ב-2017 היה גבוה מקצב הגידול של האוכלוסייה החרדית (כ-4%).

ניתן לראות אפוא קשר ברור בין מספר תלמידי הישיבות והאברכים לבין התקצוב המדינתי למוסדות תורניים ותמיכות אחרות הקשורות לחזרת המפלגות החרדיות לקואליציה.

תרשים ב/4

תלמידי ישיבות ואברכים, 2012-2017 (במספרים מוחלטים)

4.4. סטודנטיות וסטודנטים חרדים במערכת השכלה הגבוהה

תמונת מצב

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) למדו במוסדות אקדמיים (לא כולל האוניברסיטה הפתוחה ולא כולל סטודנטים במסגרות של לימודי תעודה) 9,700 סטודנטים חרדים, שהיו אז 3.5% מכלל הסטודנטים בישראל.

באותה שנה למדו לתארים מתקדמים למעלה מ-1,500 סטודנטים חרדים, רובם המכריע לתואר שני וכ-70 לתואר שלישי. שיעור הלומדים לתארים שני ושלישי מכלל הסטודנטים החרדים היה 16%, שיעור נמוך בהרבה מזה של כלל הסטודנטים בישראל (27%).

מגמות

שנים רבות היה מספר החרדים הלומדים לתארים אקדמיים נמוך ביותר. עם זאת, בעקבות השינויים בדרישות שוק העבודה והקמת מוסדות מותאמים לצורכי המגזר החרדי ניכרת עלייה חדה במספר הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה.

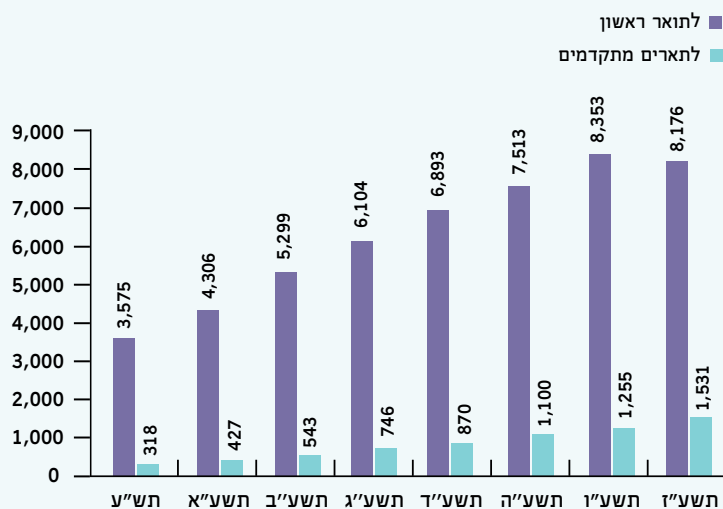
קצב הגידול של הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה מהיר, ובשמונה שנים (תש"ע-תשע"ז, 2009/10-2016/17) הוא עלה ב־14%, לעומת גידול של 9% באותן שבע שנים במספר הכללי של כל הסטודנטים. שיעור הסטודנטים החרדים מכלל הסטודנטים היה בשנת הלימודים תש"ע (2009/10) 2%. בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) הוא הגיע, כאמור, ל־3.5%.

בחישוב ממוצע שנתי גדל באותן שנים מספר הסטודנטים החרדים ב־14%, אם כי בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) נרשמה לראשונה יציבות במספר הסטודנטים החרדים – 9,700 (לעומת 9,600 בשנה שקדמה לה). ייתכן שזו עצירה מתבקשת לאחר הצמיחה המהירה של העשור הקודם, שקרתה בעקבות פתיחה המונית של תוכניות ייעודיות חדשות. הדריכה במקום היא תוצאה של ירידה במספר הסטודנטים במכללות, ובכללן המכללות לחינוך. גורם נוסף לירידה היה הפחתת התמיכה של מל"גיות" במלגות לסטודנטים חרדים למשפטים ולמינהל עסקים, ולכן פחות חרדים פונים לתחומים אלו, שבמשך שנים היו פופולריים מאוד בקרבם. מצד שני חלה עלייה במספר הסטודנטים החרדים הלומדים באוניברסיטאות.

מספר הסטודנטים החרדים לתואר שני עלה בקצב ממוצע שנתי מהיר מזה של קצב הגידול של כלל הסטודנטים החרדים (26% לעומת 14%). בניגוד לירידה במספר הסטודנטים לתואר ראשון בשנת הלימודים תשע"ז (מ־8,350 ל־8,180), חל בשנה זו גידול של 22% בשיעור הסטודנטים החרדים לתואר שני (מ־1,200 סטודנטים ל־1,461). הסטודנטים החרדים לתואר שני לומדים ברובם במוסדות האקדמיים הכלליים, שלא כמו חבריהם הסטודנטים החרדים לתואר ראשון, הלומדים ברובם בקמפוסים נפרדים למגזר החרדי.

תרשים 5/ב

סטודנטיות וסטודנטים חרדים במוסדות להשכלה גבוהה, לפי תואר, שנה"ל תש"ע-תשע"ז (2009/10-2016/17) (במספרים מוחלטים)

5.5. סטודנטיות וסטודנטים חרדים במערכת השכלה הגבוהה: מסגרות לימוד, תחומי לימוד ונשירה

התפלגות תחומי הלימוד לתואר ראשון של הסטודנטים החרדים שונה במידה רבה מזו של כלל אוכלוסיית הסטודנטים. סטודנטים חרדים לומדים בשיעורים גבוהים יותר את מקצועות החינוך וההוראה (33%, לעומת 18% מקרב כלל הסטודנטים), מינהל עסקים (13% לעומת 10%) ומקצועות עזר רפואיים (13% לעומת 5%). נוכחות דלה יחסית של סטודנטים חרדים ניכרת במדעי החברה (10% לעומת 16%), בלימודי הנדסה (10% לעומת 20%) ובמדעי הרוח (3% לעומת 9%). ממצא מעניין הוא השיעור הגבוה יחסית של חרדים הלומדים מדעי הטבע (10%), קרוב לשיעור בכלל האוכלוסייה (12%). שיעור החרדים הלומדים משפטים, שבשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) עמד על 12%, ירד בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) ל-8%, בדומה לכלל האוכלוסייה. ניתן להסביר זאת בירידת התמיכה של מל"גות'ת בסטודנטים החרדים הלומדים מקצועות אלו, כמו גם בהפגמת הרוויה בשוק התעסוקה בתחום זה אצל הסטודנטים החרדים.

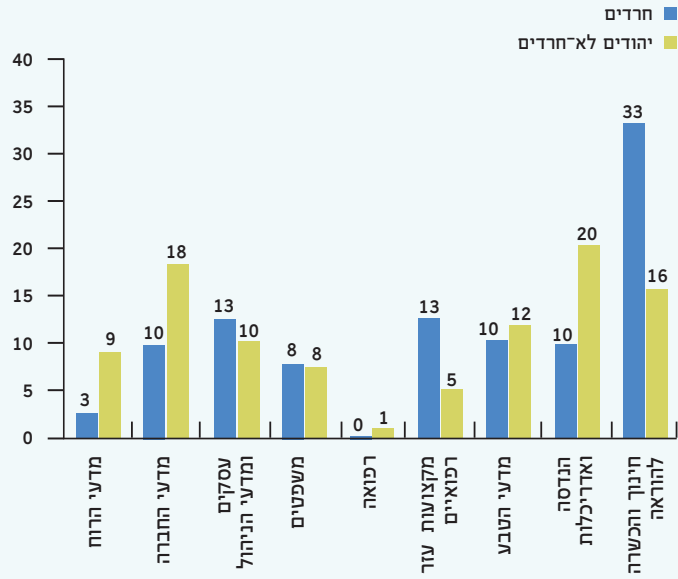
ניתן להסיק אפוא שסטודנטים חרדים מעדיפים ללמוד מקצועות פרקטיים ומקצועות שמאפשרים גם עבודה בתוך הקהילה החרדית (חינוך והוראה, מקצועות עזר רפואיים), וכן מקצועות הנחשבים קלים יחסית מבחינת דרישות הסף האקדמיות (מינהל עסקים). בתחומי הלימוד האקדמי שנועדו להעשיר את הידע, למשל מקצועות מדעי הרוח והחברה, או בתחומי הלימוד שמחייבים ידע מתמטי מתקדם (הנדסה) יש נוכחות חרדית אך בהיקפים קטנים יחסית.

רוב גדול של הסטודנטים החרדים לתואר ראשון למדו בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) במכללות אקדמיות (54%) ובמכללות לחינוך (29%) ומיעוטם בלבד באוניברסיטאות (17%). בכך ניכר פער גדול בינם לבין כלל אוכלוסיית הסטודנטים, ש-40% מהם למדו באותה שנה לתואר ראשון באוניברסיטאות.

הבדל נוסף בין הסטודנטים ניכר בשיעור הנושרים במהלך ולאחר שנת לימודים אחת. שיעור הנושרים מן המגזר החרדי (12.6%) כמעט כפול משיעור הסטודנטים היהודים הלא-חרדים הנושרים (6.8%). כאשר מפלחים את הנתונים מגלים שהפערים בנשירה מתקיימים בעיקר במכללות לחינוך (19.3% לעומת 8.9%) ובמכללות האקדמיות (11.5% לעומת 7%). לעומת זאת, שיעור הסטודנטים החרדים הנושרים מן האוניברסיטאות לא רחוק מזה של הסטודנטים היהודים הלא-חרדים במוסדות אלו (7.8% לעומת 5.9%).

תרשים ב/6

סטודנטיות וסטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה, לפי תחום לימוד וקבוצת אוכלוסייה, שנה"ל תשע"ז (2016/17) (במספרים מוחלטים)

לוחות חינוך

לוח ב/1

תלמידי החינוך היסודי והעל-יסודי, לפי מגדר, פיקוח ודרג חינוך,¹
תשע"ז (2016/17)

חינוך עברי, לפי סוג פיקוח					סך הכול ישראל	דרג חינוך	
ממלכתי וממלכתי-דתי ³		חרדי		סך הכול חינוך עברי			
לפי סוג פיקוח		סך הכול	% חרדי מחינוך עברי		סך הכול		
ממלכתי- דתי ³	ממלכתי						
סך הכול²							
235,182	739,325	974,507	24	308,186	1,282,693	1,721,294	סך הכול
132,798	382,157	514,955	25	176,238	691,193	917,037	יסודי
54,214	181,783	235,997	23	70,994	306,991	420,485	חטיבת ביניים
48,170	175,385	223,555	21	60,954	284,509	383,772	חטיבה עליונה
בנים							
116,721	380,369	497,090	24	156,099	653,189	875,169	סך הכול
66,897	196,755	263,652	25	89,374	353,026	468,984	יסודי
26,682	93,856	120,538	23	35,664	156,202	213,998	חטיבת ביניים
23,142	89,758	112,900	22	31,061	143,961	192,187	חטיבה עליונה
בנות							
118,461	358,956	477,417	24	152,087	629,504	846,125	סך הכול
65,901	185,402	251,303	26	86,864	338,167	448,053	יסודי
27,532	87,927	115,459	23	35,330	150,789	206,487	חטיבת ביניים
25,028	85,627	110,655	21	29,893	140,548	191,585	חטיבה עליונה

1 דרג חינוך סטנדרטי (להגדרות ראו שנתון 2016)

2 כולל "לא ידוע"

3 בחטיבה העליונה – דתי – בפיקוח המינהל לחינוך דתי במשרד החינוך
חרדי – בית הספר האחרון בפיקוח חרדי שהסטודנט למד בו

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ב/2

סטודנטיות וסטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה¹, לפי סוג מוסד וקבוצת אוכלוסייה, 2009/10-2016/17

שנה עברית	שנה קלנדרית	סך הכול ישראל	יהודים ואחרים		
			סך הכול	חרדים	לא-חרדים
מוסדות להשכלה גבוהה¹					
תש"ע	2009/10	184,851	161,589	3,575	158,014
תשע"א	2001/11	189,240	164,864	4,306	160,558
תשע"ב	2011/12	194,129	168,275	5,299	162,976
תשע"ג	2012/13	196,666	170,098	6,104	163,994
תשע"ד	2013/14	197,818	169,684	6,893	162,791
תשע"ה	2014/15	195,914	166,126	7,513	158,613
תשע"ו	2015/16	197,420	165,526	8,353	157,173
תשע"ז	2016/17	194,808	161,103	8,176	152,927
אוניברסיטאות²					
תש"ע	2009/10	75,271	65,199	562	64,637
תשע"א	2001/11	74,923	64,281	650	63,631
תשע"ב	2011/12	74,608	63,489	761	62,728
תשע"ג	2012/13	74,000	62,439	819	61,620
תשע"ד	2013/14	82,519	70,429	1,046	69,383
תשע"ה	2014/15	80,840	68,145	1,011	67,134
תשע"ו	2015/16	78,610	65,886	1,124	64,762
תשע"ז	2016/17	76,648	63,902	1,371	62,531

<<

1 לא כולל האוניברסיטה הפתוחה

2 החל משנת הלימודים תשע"ד אוניברסיטת אריאל נספרת כאוניברסיטה ולא כמכללה

שנה עברית	שנה קלנדרית	סך הכול ישראל	יהודים ואחרים	
			סך הכול	חרדים

מכללות אקדמיות²

תש"ע	2009/10	83,371	77,682	2,095	75,587
תשע"א	2011/11	87,409	80,930	2,492	78,438
תשע"ב	2011/12	91,666	84,326	3,004	81,322
תשע"ג	2012/13	94,515	86,666	3,213	83,453
תשע"ד	2013/14	86,377	77,805	3,797	74,008
תשע"ה	2014/15	86,273	76,219	3,941	72,278
תשע"ו	2015/16	89,944	77,756	4,611	73,145
תשע"ז	2016/17	88,916	75,009	4,447	70,562

מכללות אקדמיות לחינוך

תש"ע	2009/10	26,209	18,708	918	17,790
תשע"א	2011/11	26,908	19,653	1,164	18,489
תשע"ב	2011/12	27,855	20,460	1,534	18,926
תשע"ג	2012/13	28,151	20,993	2,072	18,921
תשע"ד	2013/14	28,922	21,450	2,050	19,400
תשע"ה	2014/15	28,801	21,762	2,561	19,201
תשע"ו	2015/16	28,866	21,884	2,618	19,266
תשע"ז	2016/17	29,244	22,192	2,358	19,834

2 החל משנת הלימודים תשע"ד אוניברסיטת אריאל נספרת כאוניברסיטה ולא כמכללה
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק ב – חינוך

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

כל העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תתי־הפרק

ב.1. תלמידים (לפי פיקוח)

המקור
עיבודי המחברים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גף חינוך, השכלה וכוחות הוראה

ב.2. בחינות בגרות

עיבודי המחברים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גף חינוך, השכלה וכוחות הוראה

ב.3. תלמידי ישיבות ואברכים

האגף למוסדות תורניים במשרד החינוך

ב.4. סטודנטיות וסטודנטים חרדים במערכת ההשכלה הגבוהה

”יוצאי מוסדות החינוך החרדי העל־יסודי בהשכלה הגבוהה בישראל”, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ב.5. סטודנטיות וסטודנטים

”יוצאי מוסדות החינוך החרדי העל־יסודי בהשכלה הגבוהה בישראל”, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

חרדים במערכת ההשכלה הגבוהה: מסגרות לימוד, תחומי לימוד ונשירה

פרק ג רמת חיים

היקף העוני והשפעתו על רמת החיים באוכלוסייה החרדית גדולים בהרבה מהיקפו והשפעתו בשאר האוכלוסייה הישראלית. ולכן אף שמאז 2008 ניכרת ירידה בשיעור העוני באוכלוסייה החרדית, מדובר בירידה איטית ושיעורי העוני אצל המשפחות החרדיות עדיין גבוהים מאוד (45% לעומת 11%).

רמת החיים קשורה קשר הדוק לרמת ההכנסות וההוצאות של משק הבית. בשנת 2016 הייתה ההכנסה החודשית ברוטו למשק בית חרדי 13,658 ש"ח, נמוכה בהרבה מההכנסה ברוטו למשק בית יהודי לא-חרדי (21,173 ש"ח). הגורמים להכנסה נמוכה שכזאת הם תא משפחתי המבוסס פעמים רבות על מפרנס יחיד, היקף משרה קטן, משלח יד שרמת ההכנסה בו נמוכה ושימוש מופחת בהון ובקרנות פנסיה.

כאשר בודקים את ההוצאה החודשית מתברר כי משק בית חרדי הוציא ב־2016 14,357 ש"ח בחודש, 13% פחות מההוצאה של משק בית יהודי לא-חרדי, אף שמספר הנפשות הממוצע במשק בית חרדי עומד על קרוב לפי שניים מזה שבמשק בית יהודי לא-חרדי. פערי ההוצאה יכולים להיות מוסברים במאפייני תרבות הצריכה החרדית, הדוגלת בחיסכון, וכן במרחבי צריכה קהילתיים ייעודיים לאוכלוסייה החרדית, המאפשרים לקנות מוצרים בזול ולפעמים אפילו לקבלם חינם אין כסף.

ניתוח דפוסי ההתנהגות הקשורים ברמת החיים של הציבור החרדי מלמד שהפערים ברמת החיים בין שתי האוכלוסיות – החרדית והיהודית הלא-חרדית – היו ועודם גדולים. כך גם כאשר לרמת ההכנסה, שיעורי העוני, הצריכה והמינוע. התחום היחיד שמצאנו בו דמיון מלא בין שתי האוכלוסיות הוא הבעלות על דירה.

1.1. תחולת עוני

תמונת מצב

לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2016 ההכנסה של 19% מהמשפחות בישראל נמוכה מקו העוני לאחר הוספת תשלומי העברה ומיסים (29% לפני הוספת התשלומים). באוכלוסייה החרדית שיעור זה גבוה בהרבה – 45% (59% לפני הוספת התשלומים); ובאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית – 11% (22% לפני הוספת התשלומים). את הפער העצום בשיעורי תחולת העוני בין חרדים ליהודים לא-חרדים אפשר להסביר במבנה משק הבית החרדי, המאופיין במשפחות גדולות, בשיעור נמוך של גברים עובדים ובשכר נמוך יחסית אצל מי שכן עובדים. בשתי

האוכלוסיות – החרדית והיהודית הלא־חרדית – תשלומי ההעברה משפיעים משמעותית על שיעור העוני, אבל ההשפעה הגדולה יותר היא על האוכלוסייה היהודית הלא־חרדית, שאצלה פחת חלקה היחסי של האוכלוסייה מתחת לקו העוני ב־51% (אצל החרדים ב־23%).

תמונת המצב של תחולת העוני לאחר תשלומי ההעברה והמיסים בחלוקה לנפשות, משפחות וילדים (לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2016) מלמדת כי **שיעור הנפשות** באוכלוסייה החרדית שחיות מתחת לקו העוני לאחר תשלומי העברה ומיסים (53%) גבוה בהרבה משיעורן בכלל האוכלוסייה (22%) ומשיעורן באוכלוסיית היהודים הלא־חרדים (9%). **שיעור המשפחות** באוכלוסייה החרדית מתחת לקו העוני הוא 45% – גבוה בהרבה משיעורן בכלל האוכלוסייה (19%) ומשיעורן באוכלוסיית היהודים הלא־חרדית (11%).

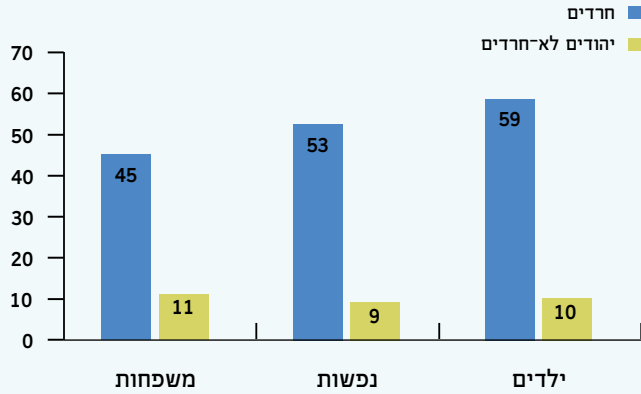
הפערים בין הקבוצות גדולים יותר כאשר מחשבים את תחולת העוני בקרב ילדים. **שיעור הילדים** החרדים מתחת לקו העוני לאחר תשלומי העברה (59%) גבוה מאוד יחסית לשיעורם בכלל האוכלוסייה (31%) ובאוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (10%). הסיבה לכך היא מספר הילדים הגבוה במשפחה חרדית ממוצעת בשילוב עם שיעור תעסוקה ושכר נמוכים מן הממוצע של הוריהם.

מגמות

בשנים 2003–2005 חלה עלייה חדה בתחולת העוני בקרב משפחות חרדיות – מ־45% ל־58% – בגלל העלייה ביוקר המחיה והקיצוץ בקצבאות הילדים ובתשלומי ההעברה שבוצעו על פי תוכנית החירום הכלכלית של שנת 2003. ב־2006 חלה ירידה קלה בתחולת העוני – ל־52%. שיעור זה נותר יציב יחסית קרוב לעשור. בשנים 2015 ו־2016 ירדה תחולת העוני במשפחות חרדיות לאחר תשלומי העברה ל־45%, אחרי שבמשך למעלה מעשור היא נעה, כאמור, בין 50% ל־58%. ירידה זו יכולה להיות מוסברת על ידי הגידול במשפחות החרדיות שלפחות אחד מבני הזוג בהן עובד ועל ידי הגידול בתמיכה המדינתית באברכים ובקצבאות הילדים. בשנתיים החולפות חלה אפוא ירידה בשיעור תחולת העוני באוכלוסייה החרדית, ויש לעקוב ולבחון אם היא מסמנת שינוי מגמה.

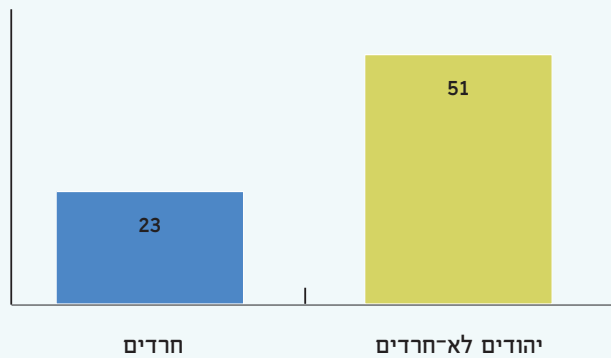
תרשים ג/1

תחולת העוני של משפחות, נפשות וילדים לאחר תשלומי העברה ומיסים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2016 (%)

תרשים ג/2

שיעור הירידה בתחולת העוני לאחר תשלומי העברה ומיסים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2016

ג.2. הכנסה חודשית והוצאה חודשית למשק בית חרדי

תמונת מצב

הנתונים המתבססים על סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס לשנת 2016 מראים, כאמור, שההכנסה החודשית ברוטו למשק בית חרדי היא 13,658 ש"ח, נמוכה ב-55% מההכנסה ברוטו למשק בית יהודי לא-חרדי (21,173 ש"ח). ההכנסה נטו לנפש במשפחה חרדית היא 2,265 ש"ח, והיא נמוכה ב-158% (!) מההכנסה לנפש במשפחה יהודית לא-חרדית (5,854 ש"ח). הפער העצום מוסבר במספר הנפשות הגבוה במשק הבית החרדי (5.4) לעומת משק הבית היהודי הלא-חרדי (2.9), במספר המפרנסים הממוצע (1.3) במשק בית חרדי לעומת 1.5 במשק בית יהודי לא-חרדי) ובהכנסה נמוכה מעבודה (9,176 ש"ח במשק בית חרדי לעומת 16,597 ש"ח במשק בית יהודי לא-חרדי). אפשר שבמציאות הפערים בהכנסות קטנים יותר הודות להכנסות באוכלוסייה החרדית מעבודה שאינה מדווחת.

ההכנסה ברוטו במשק בית חרדי מתחלקת ל-67% מעבודה (לעומת 78% במשק בית יהודי לא-חרדי) ול-23% מקצבאות ותמיכות (לעומת 10% במשק בית יהודי לא-חרדי). יש הבדל גדול אפוא בשימוש בקצבאות ובתמיכות בין האוכלוסייה החרדית לאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

ההוצאה של משקי בית חרדיים על תשלומי חובה – מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות – עומדת בממוצע על כשליש בלבד מההוצאה של משקי הבית הלא-חרדיים (1,469 ש"ח לעומת 3,961 ש"ח).

ההוצאה החודשית של משק בית חרדי לתצרוכת, שהיא סך כל התשלומים שמשק בית משלם על קניית מוצרים או שירותים, נמוכה ב-13% מזו של משק בית יהודי לא-חרדי (14,357 ש"ח לעומת 16,342 ש"ח), אף שמשפר הנפשות הממוצע במשק בית חרדי גדול יותר. ההסבר טמון כפי הנראה בהכנסה הנמוכה של משק הבית החרדי, בתרבות הצריכה החרדית, שמטיפה לצניעות ולחיסכון, וכן במרחב הצריכה הקהילתי, שמאפשר לקנות חלק ממוצרי הצריכה במחיר זול במיוחד.

למרות ההבדלים בגודל משק הבית ובהכנסות בין משק הבית החרדי למשק הבית היהודי הלא-חרדי אין ביניהם הבדלים ניכרים בחלוקת ההוצאות לתחומים השונים, למשל מזון, דיור, בריאות או חינוך. פער של ממש נמצא עם זאת בכל הקשור לתחבורה ולתקשורת (10% מההוצאות במשקי הבית החרדיים לעומת 21% במשקי הבית היהודיים הלא-חרדיים). הגורמים להבדלים: בתחום התחבורה אנשים חרדים מסתמכים על תחבורה ציבורית ונחשבים צרכנים חסכנים ויעילים, ובתחום התקשורת הציבור החרדי משתמש פחות באינטרנט, בכבלים ובמכשירי סלולר חכמים.

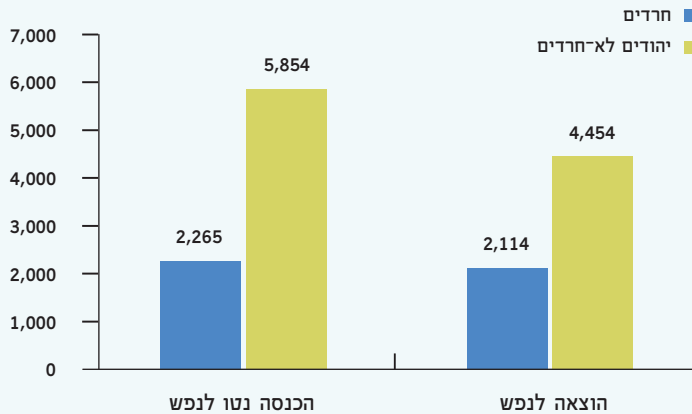
ההוצאה החודשית של משק בית חרדי גבוהה מההכנסה נטו שלו בכ-2,100 ש"ח. פער זה יכול להיות מוסבר בהכנסות לא מדווחות מעבודה או מתרומות.

מגמות

בין 2015 ל-2016 גם ההכנסות וגם ההוצאות של משקי הבית החרדיים גדלו. ב-2016 נרשמה עלייה של 8% בהכנסה החודשית ברוטו למשק בית חרדי (מ-12,616 ש"ח ל-13,658 ש"ח), לעומת עלייה קטנה בהרבה אצל האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (1.7% בהכנסות ברוטו – מ-20,807 ש"ח ל-21,173 ש"ח). גם בשיעור ההוצאה החודשית של משק בית חרדי לתצרוכת נרשם גידול (5% – מ-13,676 ש"ח ל-14,357 ש"ח). העלייה המרשימה ביותר נרשמה בהוצאה של משקי בית חרדיים על תשלומי חובה – מס הכנסה, ביטוח לאומי וביטוח בריאות – 16% (מ-1,261 ש"ח ל-1,469 ש"ח). בשאר האוכלוסייה היהודית עמד שיעור הגידול בתשלומי החובה בשנים אלו על 3% בלבד (מ-3,853 ש"ח ל-3,961 ש"ח). ייתכן שגידול זה באוכלוסייה החרדית נובע מהעלייה בשכר באותה השנה בקרב הגברים החרדים ועוד יותר בקרב הנשים החרדיות (ראו בהמשך בפרק התעסוקה).

תרשים ג/3

הכנסה והוצאה חודשית לנפש, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2016 (בשקלים)

תמונת מצב

בשנים 2016-2017 החזיקו 73% מבני 20+ בישראל דירה בבעלותם. שיעור דומה בתחום זה נמצא באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (74%) ובאוכלוסייה החרדית (74%).

בממוצע השנים 2016-2017 החזיקו 14% מכלל האוכלוסייה יותר מדירה אחת בבעלותם ו-17% מהאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. שיעור נמוך יותר נרשם באוכלוסייה החרדית – 8% הצהירו שבבעלותם יותר מדירה אחת.

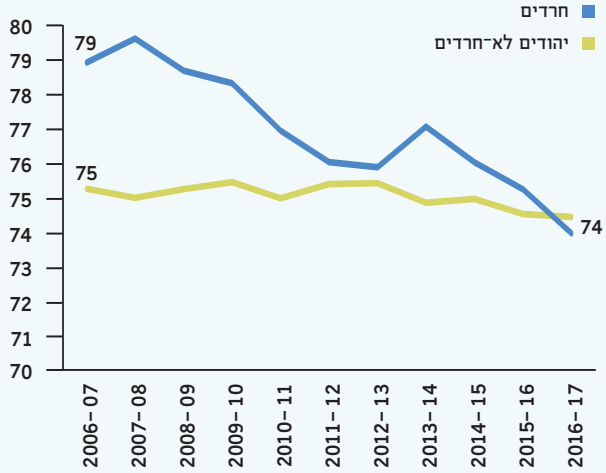
מגמות

בשנים 2006-2017 נרשמה באוכלוסייה החרדית ירידה בשיעור בעלי הדירות – מ-79% ל-74%. באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, לעומת זאת, לא חל שינוי של ממש בתחום זה באותן שנים. שתי סיבות אפשריות למגמת הירידה במגזר החרדי: האחת נגזרת מן העלייה ביוקר הדיור, שמקשה על רכישת דירה, והשנייה נובעת מנסיגה מסוימת במנגנון החברתי שאפיין את חברת הלומדים החרדית והוא רכישת דירות על ידי הורים לזוגות צעירים עם חתונתם. היום מקובל יותר ויותר בקהילות החרדיות לשכור דירה ולא דווקא לקנות דירה. השינוי במנגנון החברתי של רכישת הדירות הוא תוצר של יוקר הדיור וחוסר יכולת כלכלית של התא המשפחתי החרדי לקנות דירה לכל ילד.

בשנים 2003-2017 נרשם גידול בשיעור הבעלים של יותר מדירה אחת, בשני המגזרים: באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית עלה שיעורם מ-9% ל-17%, ובאוכלוסייה החרדית מ-3% ל-8%.

תרשים ג/4

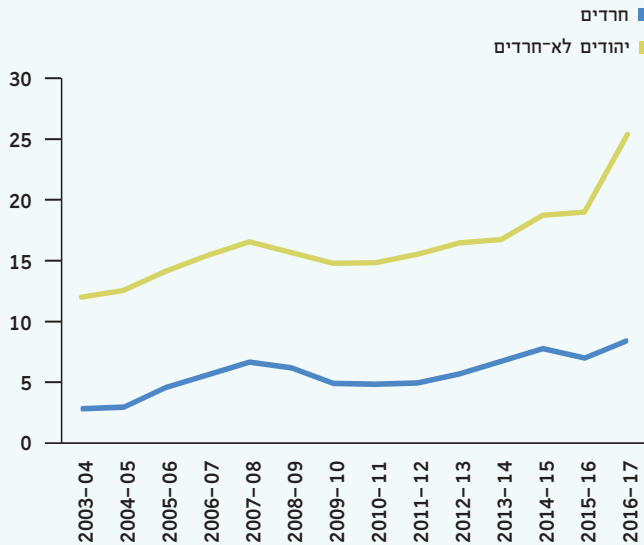
בעלי דירה מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2006-2017 (%)

תרשים ג/5

בעלים של יותר מדירה אחת מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה,

2003-2017 (%)

תמונת מצב

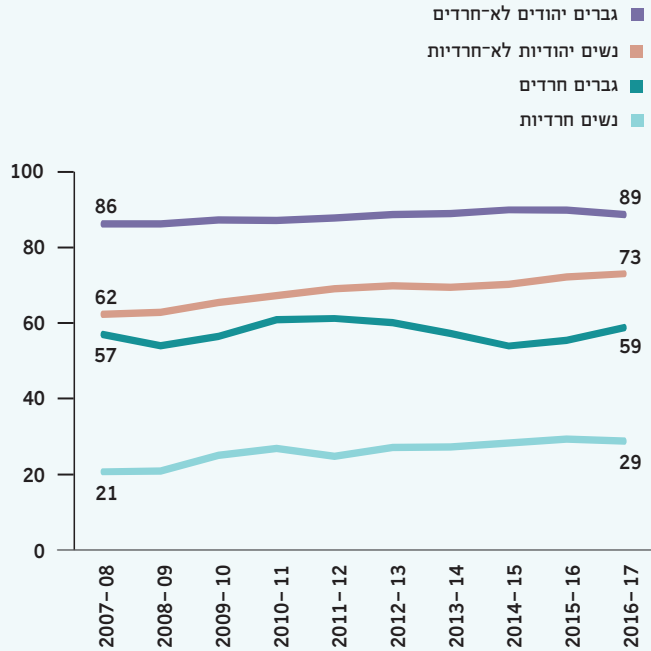
בשנים 2016-2017 החזיקו 44% מהחרדים בגילאי +20 ברישיון נהיגה. שיעור זה נמוך בהרבה משיעור בעלי רישיונות הנהיגה באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (81%). בפילוח לפי מגדר אפשר לראות שהפערים בין החרדים ליהודים הלא־חרדים היו גבוהים יותר בקרב הנשים: 29% מהנשים החרדיות החזיקו ברישיון נהיגה לעומת 73% מהנשים היהודיות הלא־חרדיות. אצל הגברים הפער היה קטן יותר אך עדיין משמעותי ביותר – 59% לעומת 89%. את הפער בין הגברים החרדים לנשים החרדיות אפשר להסביר בכך שנהיגת נשים עדיין אינה מקובלת בחלק מהקהילות החרדיות.

מגמות

לאורך השנים אפשר לראות עלייה "זוחלת" בשיעור החרדים בעלי רישיון נהיגה: בשנים 2005-2006 – 40%; בשנים 2016-2017 – 44%. עיקר השינוי קורה אצל הנשים החרדיות: 21% בשנים 2007-2008 ו־29% בשנים 2016-2017. הסיבות האפשריות למגמה חדשה זו בקרב הנשים החרדיות הן שינוי בתפיסת מעמד האישה בחברה החרדית: יותר נשים חרדיות משתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה, יותר נשים חרדיות מצטרפות לתעסוקה איכותית, והשיח המודרני נכנס באופן מובהק לכמה מהקהילות החרדיות.

תרשים ג/6

בעלי רישיון נהיגה בקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, (2017-2007 %)

ג.5. זמינות רכב

תמונת מצב

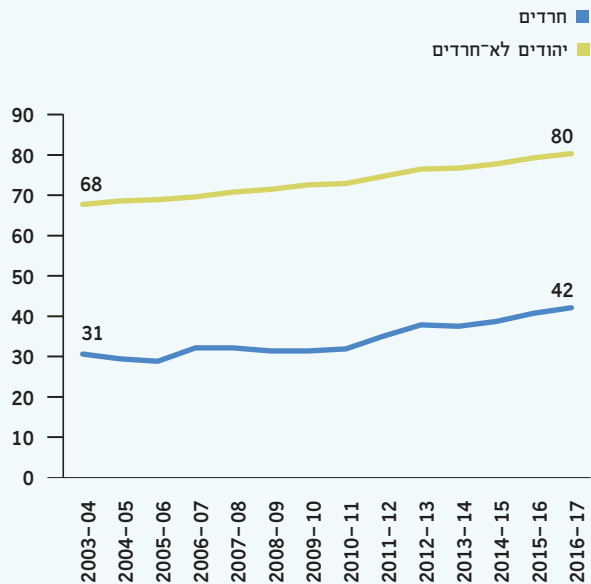
בשנים 2016-2017 החזיקו ברשותם רכב 42% מבני 20+ באוכלוסייה החרדית, שיעור נמוך בהרבה מהשיעור באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית שהצהירו על רכב ברשותם (80%). אפשר לתלות את הפער ביוקר הקנייה והאחזקה של מכוניות בישראל, בצורך בחברה החרדית בהחזקת מכונית יקרה יותר (המותאמת למשפחות מרובות ילדים) ובתפיסת השימוש בתחבורה ציבורית בציבור החרדי כחלק יום-יומי ובלתי נפרד מאורח החיים.

מגמות

בשנים 2003-2017 נרשמה עלייה מרשימה (35%) בשיעור החרדים בני +20 שהצהירו כי ברשות משק הבית שהם חיים בו יש רכב זמין (מ-31% ל-42%). גם בקרב היהודים הלא-חרדים נרשמה באותן שנים עלייה (מ-68% ל-80%), אך בשיעור נמוך יותר (18%). הגידול החד במספר האנשים החרדים שמחזיקים ברשותם רכב פרטי משקף שינוי ברמת החיים של משפחות חרדיות, גידול בקבוצות החרדים העובדים ואימוץ אורחות חיים המקובלים בחברה הכללית.

תרשים ג/7

זמינות רכב בקרב בני +20, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2017 (%)

לוחות רמת חיים

לוח ג/1

תחולת העוני של משפחות, נפשות וילדים לאחר תשלומי העברה ומיסים,
לפי קבוצת אוכלוסייה, 2016-2003 (%)

מדרים	שנה	סך הכול ישראל	מזה: יהודים		
			סך הכול	חרדים	לא־חרדים
תחולת עוני משפחות	2003	19	15	45	13
	2004	20	16	51	14
	2005	21	16	58	14
	2006	20	15	52	13
	2007	20	15	50	13
	2008	20	15	55	13
	2009	20	15	53	13
	2010	20	14	50	13
	2011	20	14	52	12
	2012	19	14	47	13
	2013	19	14	52	12
	2014	19	14	52	12
	2015	19	14	49	12
	2016	19	13	45	11

<<

מדרים	שנה	סך הכול ישראל	מזה: יהודים	
			סך הכול	חרדים
תחולת עוני נמשות	2003	22	16	48
	2004	24	17	57
	2005	25	17	63
	2006	25	16	57
	2007	24	16	56
	2008	24	16	61
	2009	25	17	59
	2010	24	16	56
	2011	25	16	58
	2012	23	16	54
	2013	22	14	58
	2014	22	15	59
	2015	22	14	54
	2016	22	14	53
	תחולת עוני ילדים	2003	31	21
2004		33	24	63
2005		35	24	69
2006		36	24	63
2007		34	24	65
2008		34	24	68
2009		36	25	66
2010		35	24	64
2011		36	24	65
2012		34	23	63
2013		31	20	67
2014		31	22	67
2015		30	20	62
2016	31	21	59	

מקור: המוסד לביטוח לאומי

לוח ג/2

הכנסה חודשית והוצאה חודשית לתצרוכת, משקי בית יהודיים, לפי הגדרה עצמית על הרצף החרדי-חילוני, 2016

לא־חרדים	מזה: יהודים		סך הכול ישראל	
	חרדים	סך הכול		
6,570	704	7,274	8,903	משקי בית במדגם
1869.3	152.1	2021.4	2497.4	משקי בית באוכלוסייה (אלפים)
2.9	5.4	3.1	3.3	ממוצע נפשות במשק בית
2.5	3.8	2.6	2.7	ממוצע נפשות סטנדרטיות במשק בית ¹
1.5	1.3	1.5	1.5	ממוצע מפרנסים במשק בית
49.2	39.0	48.5	47.3	ממוצע גיל ראש משק בית
14.0	17.2	14.2	13.8	ממוצע שנות לימוד של ראש משק בית
17,212	12,189	16,835	15,751	הכנסה נטו למשק בית
5,854	2,265	5,389	4,775	הכנסה נטו לנפש
13,093	11,377	12,964	12,792	הוצאה למשק בית
4,454	2,114	4,150	3,877	הוצאה לנפש
17,074	11,228	16,344	14,757	חציון הכנסה ברוטו למשק בית
21,173	13,658	20,607	19,118	הכנסה ברוטו
3961	1469	3774	3,367	תשלומי חובה

הכנסה ברוטו

בשקלים				
21,173	13,658	20,607	19,118	סך הכול הכנסה ברוטו
16,579	9,176	16,022	14,983	מעבודה
682	728	685	578	מהון
1,740	563	1,651	1,393	מפנסיות וקופות גמל
2,172	3,191	2,248	2,165	מקצבאות ותמיכות

1 נפש סטנדרטית: הצרכים של משק הבית אינם עומדים ביחס קבוע למספר הנפשות בו – ככל שמספר הנפשות במשק הבית גדול יותר, כך הצרכים לנפש פחותים. לפיכך בחישוב לפי נפש סטנדרטית אדם שחי לבדו שווה ערך ל-1.25 נפש סטנדרטית, ואילו משפחה של 8 נפשות נחשבת משפחה של 5.2 נפשות סטנדרטיות.

מזה: יהודים			סך הכול ישראל	
לא-חרדים	חרדים	סך הכול		
באחוזים				
100	100	100	100	סך הכול הכנסה ברוטו
78	67	78	78	מעבודה
3	5	3	3	מהון
8	4	8	7	מפנסיות וקופות גמל
10	23	11	11	מקצבאות ומתמיכות

הוצאה לתצרוכת

בשקלים				
16,342	14,357	16,193	15,805	סך הכול הוצאה לתצרוכת
2,017	1,974	2,014	2,116	מזון (ללא ירקות ופירות)
496	542	500	520	ירקות ופירות
4,155	3,959	4,141	3,846	דיור
1,499	1,313	1,485	1,431	תחזוקת הדירה ומשק הבית
572	670	579	614	ריהוט וציוד לבית
474	650	487	518	הלבשה והנעלה
983	681	960	900	בריאות
1,947	2,139	1,961	1,857	חינוך, תרבות ובידור
3,437	1,450	3,288	3,204	תחבורה ותקשורת
761	979	778	798	מוצרים ושירותים אחרים

באחוזים

100	100	100	100	סך הכול הוצאה לתצרוכת
12	14	12	13	מזון (ללא ירקות ופירות)
3	4	3	3	ירקות ופירות
25	28	26	24	דיור
9	9	9	9	תחזוקת הדירה ומשק הבית
4	5	4	4	ריהוט וציוד לבית
3	5	3	3	הלבשה והנעלה
6	5	6	6	בריאות
12	15	12	12	חינוך, תרבות ובידור
21	10	20	20	תחבורה ותקשורת
5	7	5	5	מוצרים ושירותים אחרים

לוח ג/3

זמינות¹ רכב בקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2017 (%)

שנים (ממוצע דו-שנתי)	סך הכול ישראל (כולל "לא ידוע")	יהודים		
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")	חרדים	לא-חרדים
2003-04	63	65	31	68
2005-06	64	66	29	69
2007-08	67	68	32	71
2009-10	68	69	31	73
2011-12	70	71	35	75
2013-14	73	73	37	77
2015-16	75	76	41	79
2016-17	76	77	42	80

1 שאלת הסקר הייתה: "האם עומדת לרשותכם מכונית פרטית או מסחרית?"
מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק ג – רמת חיים

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

כל העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תתי-הפרק	המקור
1.ג תחולת עוני	עיבודי המחברים לנתוני המוסד לביטוח לאומי ולנתוני מינהל המחקר והתכנון
2.ג הכנסה חודשית והוצאה חודשית למשק בית חרדי	סקר הוצאות משק הבית, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
3.ג בעלות על דירה	הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
4.ג מחזיקים ברישיון נהיגה	הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
5.ג זמינות רכב	הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

פרק ד

תעסוקה

אחד ממוקדי הדיון הציבורי על מקומה של הקהילה החרדית בחברה הישראלית הוא התעסוקה. הפער הגדול ביותר בעניין זה בין חרדים לשאר האוכלוסייה היהודית בישראל נמצא ב־2002, אז כשליש בלבד מן הגברים החרדים היו מועסקים ורק מעט מעל למחצית מן הנשים. בשנים 2003–2015 חל מפנה לטובה בשיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית, אצל גברים ונשים כאחד, בעקבות השילוב של צורכי הקהילה עם מדיניות ציבורית שתמכה במגוון דרכים בכניסת חרדים לשוק העבודה. התוצאה של שינוי זה היא שכיום למעלה ממחצית מן הגברים החרדים וכמעט שלושה רבעים מן הנשים החרדיות עובדים. עם זאת, בשנים האחרונות (2015–2017) העלייה בשיעורי התעסוקה בקרב החרדים – גברים ונשים – נעצרה.

מקומה של האוכלוסייה החרדית בעולם העבודה אינו מתמצה בשיעורי תעסוקה. רכיב מרכזי נוסף הוא רמת ההכנסה. גובה ההכנסה הממוצעת של עובדים חרדים הוא 67% מגובה ההכנסה הממוצעת של העובדים האחרים במשק (כולל ערבים). הסיבה לפער היא היקף תעסוקה קטן יותר אצל החרדים ורמת הכנסה נמוכה יותר, שהיא תוצאה גם של התמקדות בענפים כלכליים שרמת ההכנסה בהם נמוכה יותר.

השנתון מצביע על ירידה בשיעור החרדים העובדים בתחום החינוך ועל עלייה בשיעור העובדים מקרבם בענפי התעשייה. התחזקותה של מגמה זו עשויה לתת את פירותיה בטווח הארוך יותר גם בהכנסה לנפש, וכנגזרת ממנה – ברמת החיים של משק הבית החרדי.

ד.1. שיעורי תעסוקה

תמונת מצב

שיעור המועסקים באוכלוסייה החרדית בגילאי העבודה העיקריים (25–64) בשנת 2017 עמד על 62% – נמוך משיעור המועסקים באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (85%) ומשיעור התעסוקה בכלל האוכלוסייה (78%).

שיעור התעסוקה של גברים חרדים (51%) בשנת 2017 היה נמוך במידה רבה מזו של גברים יהודים לא־חרדים (88%). הפערים בין נשים חרדיות עובדות (73%) לנשים יהודיות לא־חרדיות עובדות קטנים בהרבה (82%).

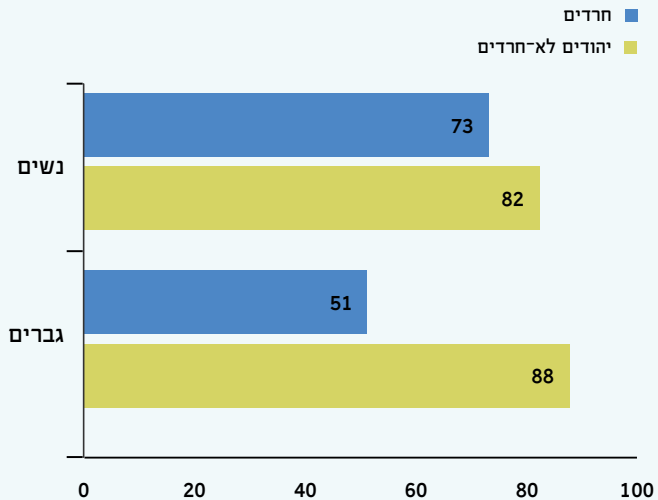
מגמות

שיעור המועסקים הנמוך ביותר בקרב חרדים (42%) נרשם ב־2002 – 35% אצל הגברים ו־50% אצל הנשים. מאז חלה עלייה רצופה בקרב שני המינים: בשנת 2017 עלה שיעור המועסקים אצל הגברים ל־51% ואצל הנשים ל־73%. שנת 2015 התייחדה בכך שלראשונה מאז 1995 היה שיעור הגברים החרדים העובדים לפרנסתם מעל 50%.

ואולם לאחר עלייה מרשימה במשך כעשור, המצב בשלוש השנים החולפות – 2015–2017 – הוא יריכה במקום בשיעורי התעסוקה של הנשים החרדיות וירידה קלה בשיעורי התעסוקה של הגברים החרדים. תופעה זו עשויה להיות מוסברת ביישום ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה הנוכחית (מאז בחירות 2015 ועד כתיבת שורות אלו – נובמבר 2018), שבה המפלגות החרדיות שבו להיות חלק מהקואליציה. על פי הסכמים אלו הופחתו התמריצים לכניסה לעבודה והוגדלה התמיכה בבחורי ישיבות ובאברכים.

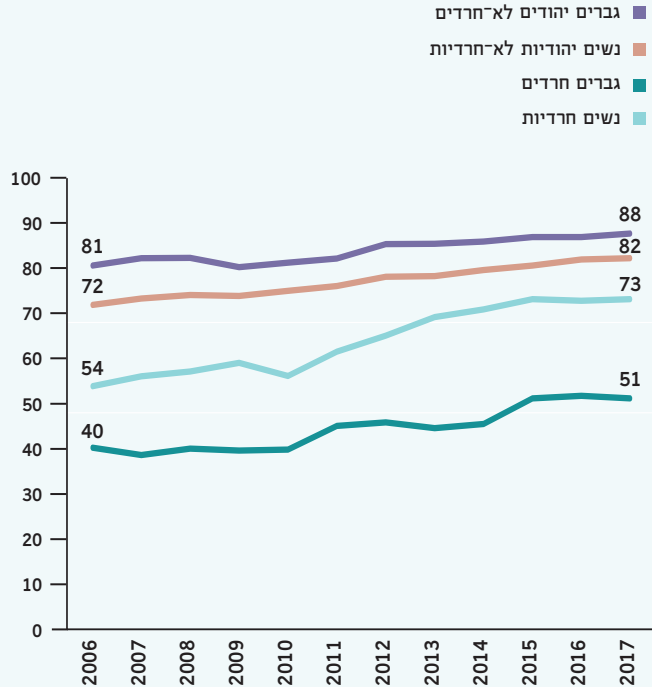
תרשים 1/ד

מועסקים בקרב בני 25-64, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2017 (%)

תרשים ד/2

מועסקים בקרב בני 25-64, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2006-2017 (%)

ד.2. הכנסה חודשית

תמונת מצב

בשנת 2016 הייתה ההכנסה החודשית הממוצעת לנפש מעבודה (שכירים) באוכלוסייה החרדית 7,443 ש"ח – 67% מההכנסה הממוצעת בכלל האוכלוסייה (11,068 ש"ח). הפער מוסבר בהיקף נמוך יחסית של שעות העבודה במגזר החרדי (80% מהיקף שעות העבודה בכלל האוכלוסייה) ובשכר שעתי ממוצע נמוך (84% מהשכר של העובדים מכלל האוכלוסייה).

רמת השכר של גברים חרדים שכירים נמוכה מאוד לעומת רמת השכר של גברים שכירים מהאוכלוסייה הכללית. הפערים ביניהם גדולים אפילו מאלו שבין נשים חרדיות שכירות לנשים יהודיות לא-חרדיות שכירות. ההכנסה הממוצעת החודשית של גברים חרדים בשנת 2016 הייתה 8,334 ש"ח, והיא עומדת על 62% מההכנסה הממוצעת החודשית בקרב כלל

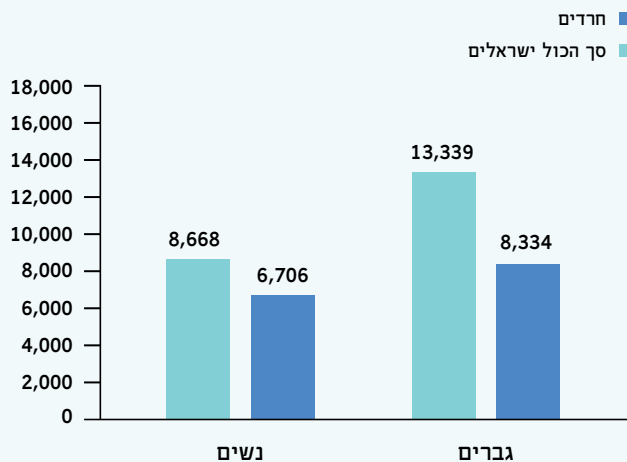
הגברים השכירים במשק (13,339 ש"ח). הנשים החרדיות השתכרו באותה שנה 6,706 ש"ח בחודש בממוצע, 77% מההכנסה הממוצעת החודשית בקרב כלל הנשים (8,668 ש"ח).

אצל הגברים החרדים השכר הנמוך נובע משכר שעתי נמוך (77% מהשכר השעתי של כלל הגברים) וממספר שעות עבודה נמוך – 82% ממספר שעות העבודה של כלל הגברים. גברים חרדים השתכרו בממוצע בשנת 2016 53 ש"ח לשעה, לעומת 69 ש"ח בקרב כלל אוכלוסיית הגברים העובדים. אשר לשעות עבודה – גברים חרדים עבדו 36.7 שעות בשבוע, לעומת 45 שעות בקרב כלל הגברים.

אצל הנשים החרדיות השכר הנמוך נובע בעיקר מעבודה במשרות חלקיות (80% משעות העבודה של כלל הנשים). בשנת 2016 אישה חרדית עבדה 28.9 שעות בשבוע בממוצע, לעומת 36.1 שעות שבועיות בקרב כלל הנשים העובדות. לעומת הגברים החרדים, רמת ההכנסה השעתי של נשים חרדיות גבוהה יחסית – 96% מהשכר השעתי של כלל הנשים; נשים חרדיות השתכרו בממוצע באותן שנים 54 ש"ח לשעה, לעומת 56 ש"ח לשעה בקרב כלל הנשים.

תרשים ד/3

הכנסה ממוצעת ברוטו לחודש בקרב בני 25-64, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2016 (בשקלים)

מגמות

ב־2003 הייתה ההכנסה של עובדים שכירים חרדים 76% מההכנסה של כלל העובדים השכירים במשק, והיא ירדה עד ל־72% בשנת 2010. לאחר שנות יציבות אחדות התחוללה שוב ירידה, ורמת ההכנסה של העובדים החרדים שנרשמה בשנת 2016 הייתה 67% מרמת ההכנסה של כלל האוכלוסייה.

הירידה בהכנסה של העובדים החרדים יחסית להכנסה של כלל האוכלוסייה ניכרת הן אצל הגברים והן אצל הנשים. בקרב הגברים חלה בשנים 2003–2016 ירידה מ־77% ל־62%, ובקרב הנשים – מ־83% ל־77%. ירידות אלו הן כנראה תוצאה של עלייה במספר המועסקים החרדים למרות רמת ההכשרה הנמוכה שלהם. ביחד הן מניבות לעובדים החדשים רמות הכנסה נמוכות. העלייה הקלה בהכנסה בשנים 2014–2016 (מ־62% ל־67%) נובעת דווקא מן היציבות בשיעורי התעסוקה של המגזר החרדי. כניסה של מעט עובדים חרדים חדשים ששכרם מטבע הדברים נמוך יחסית מביאה לכך שהפער בין העובדים החרדים הוותיקים לכלל העובדים מצטמצם הודות להתבססות בשוק והקידום במקום העבודה.

ד.3. תעסוקה, לפי משלח יד

תמונת מצב

בשנת 2016, היו הבדלים גדולים בענפי התעסוקה ובשיעור המועסקים בהם בין עובדים חרדים לעובדים יהודים לא־חרדים. שיעור הגברים החרדים שהועסקו בחינוך (26%), למשל, היה גבוה משיעור הגברים שהועסקו בתחום זה באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (4.5%). תחום נוסף שבו הגברים החרדים נוכחים יותר משאר העובדים היהודים הוא המסחר: 14.5% מן העובדים החרדים עובדים במסחר לעומת 11.5% משאר העובדים היהודים.

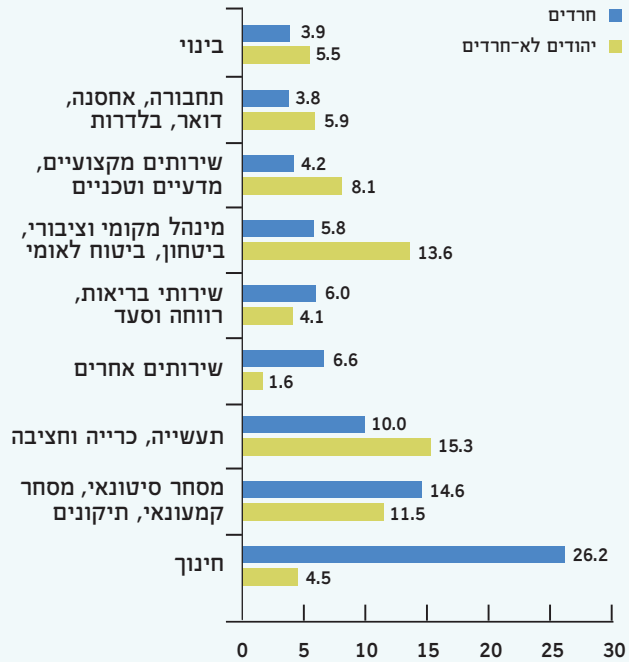
הענפים הבולטים אצל הגברים היהודים הלא־חרדים באותה שנה היו תעשייה (15%), מינהל ציבורי וביטחון (13.5%). שיעור המועסקים החרדים בענפים אלו היה 10% ו־6% (בהתאמה).

בקרב הנשים הפערים דומים: שיעור הנשים החרדיות שהועסקו ב־2016 בחינוך (38%) היה גבוה בהרבה משיעור המועסקות בתחום זה באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (16.5%). הסיבה לכך היא בראש ובראשונה מספר הילדים הגדול באוכלוסייה החרדית, שמצריך מספר גדול יותר של עובדים במערכת החינוך. יש לומר גם כי נשים חרדיות רבות מעדיפות את מקצוע החינוך בשל שעות העבודה הנוחות והאפשרות לעבוד בתוך הקהילה.

שיעור הנשים החרדיות שהועסקו באותה שנה (2016) בתחום המסחר היה 7.5%, לעומת 11% מקרב העובדות היהודיות הלא־חרדיות. בתחום המינהל הציבורי והביטחון עבדו 2% בלבד מהנשים החרדיות, לעומת 9.5% מקרב שאר העובדות היהודיות. תחום נוסף שבו ניכר משקלן הנמוך יחסית של עובדות חרדיות הוא התעשייה (2%), לעומת 7.5% מקרב שאר העובדות היהודיות). בתחום שירותי הבריאות חלה קפיצה בשיעור הנשים החרדיות המועסקות – מ־14% ב־2009 ל־20.5% ב־2016, גבוה אפילו משיעור המועסקות היהודיות הלא־חרדיות בענף זה (17%).

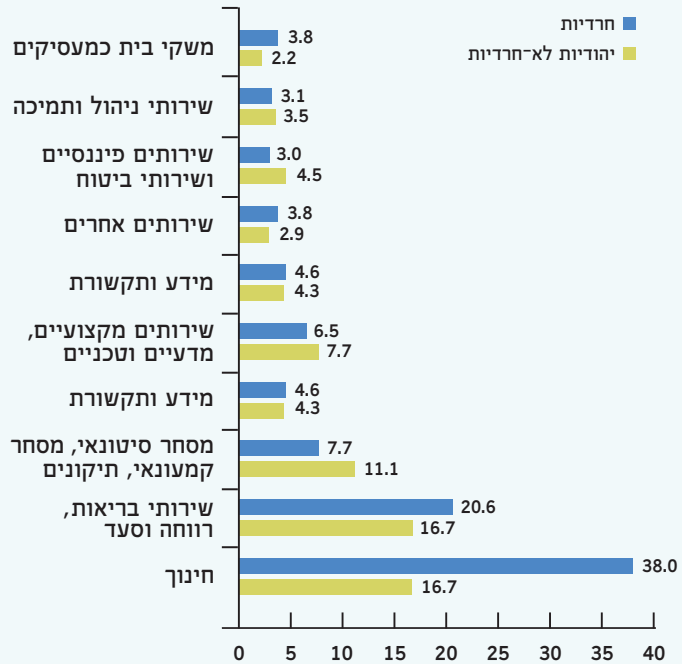
תרשים 4/ד

מועסקים גברים, לפי קבוצת אוכלוסייה וענף כלכלי, 2016 (%)

תרשים 5/ד

מועסקות, לפי ענף כלכלי וקבוצת אוכלוסייה, 2016 (%)

מגמות

בטווח של כעשור ניכרת מגמה של התקרבות בין הענפים הכלכליים שחרדים – נשים וגברים – מועסקים בהם לבין ענפי הכלכלה של כלל האוכלוסייה היהודית. בשנת 2009, למשל, עסקו בחינוך 31% מהגברים החרדים העובדים ובשנת 2016 – 28% (בכל שנה). שיעור הגברים שעסקו בחינוך ב־2016 בכלל האוכלוסייה היהודית היה נמוך לאין ערוך – כ־5%. כיוצא בכך גם ענף התעשייה: שיעור הגברים החרדים שעבדו בענפי התעשייה ב־2009 היה כמחצית משיעור הגברים היהודים הלא־חרדים (13% לעומת 22%), ואילו ב־2016 – כשני שלישים (10% לעומת 15%). בתחום המסחר חלה עלייה בשיעור הגברים החרדים המועסקים – מ־11% ב־2009 ל־14.5% ב־2016, גבוה אפילו משיעור המועסקים היהודים הלא־חרדים בענף זה (11.5%).

אצל הנשים החרדיות מגמת ההתקרבות לנשים היהודיות הלא־חרדיות בולטת אף יותר – 57% מהן עסקו בשנת 2009 בחינוך לעומת 38% בשנת 2016. לעומתן, שיעורי העובדות היהודיות הלא־חרדיות בחינוך נותר כמעט יציב (18% ב־2009 ו־16.5% ב־2016). בענפי

המסחר המצב דומה: שיעור העובדות החרדיות בתחום עלה מ-6% ב-2009 ל-7.5% ב-2016 בעוד שאצל העובדות היהודיות הלא-חרדיות הוא נותר ללא שינוי (11%). תחום תעסוקה שהפער בו בין האוכלוסייה החרדית לאוכלוסייה היהודית הכללית גדל עם השנים הוא המינהל הציבורי. הסיבה לכך היא בעיקר שינויים בשיטת המדידה (נתוני 2009 אינם כוללים את המשרתים בקבע, שנכנסו מאז לסקר של הלמ"ס). לא נתייחס, אם כך, לשינויים אלו.

לוחות תעסוקה

לוח ד/1

תעסוקה בקרב בני 25-64, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 1995-2017 (%)

שנים	סך הכול			גברים			נשים		
	סך הכול ישראל	חרדים ¹	יהודים לא-חרדים	סך הכול ישראל	חרדים ¹	יהודים לא-חרדים	סך הכול ישראל	חרדיות ¹	יהודיות לא-חרדיות
1995	68	48	73	81	48	83	56	48	64
1996	68	49	73	79	49	82	57	50	64
1997	67	45	72	78	43	81	57	49	64
1998	67	45	72	77	42	80	57	48	65
1999	67	44	73	76	40	79	58	48	66
2000	68	43	74	76	40	80	59	47	68
2001	67	43	73	75	39	79	59	47	67
2002	67	42	73	74	35	79	59	50	68
2003	67	43	73	74	37	78	60	51	68
2004	67	43	73	75	37	79	60	49	69
2005	68	46	75	75	40	79	62	53	70
2006	69	47	76	76	40	81	63	54	72
2007	71	47	78	78	39	82	64	56	73
2008	72	48	78	78	40	82	65	57	74
2009	71	49	77	76	40	80	65	59	74
2010	72	48	78	77	40	81	66	56	75

<<

שנים	נשים			גברים			סך הכול		
	יהודיות לא-חרדיות	חרדיות ¹	סך הכול ישראל	יהודים לא-חרדים	חרדים ¹	סך הכול ישראל	יהודים לא-חרדים	חרדים ¹	סך הכול ישראל
2011	76	62	67	82	45	79	79	53	73
2012	78	65	69	85	46	81	82	55	75
2013	78	69	70	85	45	81	82	56	75
2014	80	71	71	86	46	81	83	58	76
2015	81	73	72	87	51	82	84	62	77
2016	82	73	73	87	52	82	84	62	77
2017	82	73	73	88	51	83	85	62	78

1 לפי מוסד לימודים אחרון ו/או מגורים באחד מישובי הגרעין החרדיים: רכסים, כפר חב"ד, ביתר עילית, כוכב יעקב, מודיעין עילית, קרית יערים, עמנואל, מיצד (אספר), מתתיהו, אלומה
מקור: עיבודי המועצה הלאומית לכלכלה לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ד/2

הכנסה חציונית וממוצעת מעבודה שכירה, גילאי 25-64, סך הכול ישראל וחרדים, בחלוקה למגדר, 1997-2016 (בשקלים)

שקלים חדשים

נשים		גברים		סך הכול		שנים
חרדיות ¹	סך הכול ישראל	חרדים ¹	סך הכול ישראל	חרדים ¹	סך הכול ישראל	
הכנסה ממוצעת ברוטו לחודש						
3,389	4,403	5,939	7,248	5,019	5,956	1997
3,902	4,703	6,361	7,696	5,427	6,329	1998
4,788	5,052	6,099	8,360	5,530	6,824	1999
3,837	5,455	5,634	8,835	4,899	7,249	2000
4,352	5,618	6,318	9,339	5,299	7,586	2001
5,143	5,740	7,061	9,378	6,055	7,659	2002
4,658	5,639	6,900	9,016	5,632	7,428	2003
4,631	5,805	7,534	9,121	5,921	7,545	2004
4,319	5,866	6,260	9,251	5,121	7,634	2005
4,516	6,029	6,706	9,433	5,499	7,817	2006
4,786	6,457	6,855	9,979	5,644	8,286	2007
4,930	6,582	7,551	10,412	5,952	8,577	2008
4,923	6,819	6,935	10,206	5,751	8,569	2009
5,263	6,913	7,588	10,417	6,269	8,729	2010
5,368	7,114	7,557	10,615	6,295	8,907	2011
5,284	7,810	9,455	11,805	6,824	9,857	2012
5,838	8,066	10,310	12,130	8,172	10,122	2013
5,886	8,453	7,577	12,773	6,601	10,641	2014
5,793	8,762	8,031	12,961	6,802	10,912	2015
6,710	8,688	8,196	13,198	7,431	11,005	2016

1 החרדים לפי סוג מוסד לימודים אחרון ו/או מגורים באחד היישובים החרדיים: בני ברק, קריית ספר, אלעד החל מ־2014 הגדרת אדם חרדי נעשית לפי הגדרה עצמית של משק הבית

שנים	סך הכול		גברים		נשים	
	סך הכול ישראל	חרדים ¹	סך הכול ישראל	חרדים ¹	סך הכול ישראל	חרדיות ¹
הכנסה ממוצעת ברוטו לשעה						
1997	34	31	36	33	30	26
1998	36	36	39	39	32	39
1999	39	36	42	35	34	36
2000	41	32	44	32	37	32
2001	43	36	47	38	37	35
2002	44	41	48	41	39	41
2003	43	42	46	42	38	41
2004	43	41	46	42	39	40
2005	44	38	47	38	39	38
2006	45	40	48	42	40	38
2007	47	40	51	40	43	40
2008	49	43	53	44	44	42
2009	50	41	53	42	45	39
2010	50	46	54	47	45	44
2011	51	44	55	45	46	43
2012	55	47	60	54	49	42
2013	57	54	61	58	52	47
2014	60	47	65	47	54	48
2015	62	50	67	50	57	49
2016	62	52	68	50	56	54

1 החרדים לפי סוג מוסד לימודים אחרון ו/או מגורים באחד היישובים החרדיים: בני ברק, קריית ספר, אלעד החל מ־2014 הגדרת אדם חרדי נעשית לפי הגדרה עצמית של משק הבית

מקור: עיבודי המועצה הלאומית לכלכלה לסקר הכנסות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ד/3

מועסקים תושבי ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, ענף כלכלי ומגדר, 2016 (%)

מזה: יהודים			סך הכול ישראל	
לא־חרדים	חרדים	סך הכול		
סך הכול				
1.0	0.1	0.9	1.0	חקלאות ייעור ודיג
11.4	5.2	11.0	11.2	תעשייה, כרייה וחציבה
0.5	0.1	0.5	0.4	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
0.5	0.1	0.5	0.5	אספקת מים ושירותי ביוב ופסולת
3.3	1.9	3.2	5.0	בינוי
11.3	10.4	11.3	11.8	מסחר סיטונאי, קמעונאי ותיקונים
3.9	1.8	3.8	4.0	תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות
5.2	2.5	5.0	5.1	שירותי אירוח ואוכל
5.8	3.9	5.6	4.9	מידע ותקשורת
3.8	2.7	3.7	3.3	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח
1.0	0.7	1.0	0.9	פעילויות בנדל"ן
7.9	5.6	7.7	7.0	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים
4.2	3.3	4.2	4.3	שירותי ניהול ותמיכה
11.7	3.5	11.1	9.8	מינהל מקומי, ציבורי, ביטחון וביטוח לאומי
10.5	33.4	12.2	11.9	חינוך
10.3	14.9	10.6	10.5	שירותי בריאות, רווחה וסעד
2.4	1.4	2.3	2.0	אומנות, בידור ופנאי
2.2	4.9	2.4	2.3	שירותים אחרים
1.2	2.6	1.3	2.0	משקי בית כמעסיקים
2.1	1.4	2.0	2.2	אחר

<<

לא־חרדים	מזה: יהודים		סך הכול ישראל	
	חרדים	סך הכול		
גברים				
1.3	0.2	1.3	1.3	חקלאות ייעור ודיג
15.3	10.0	15.0	15.0	תעשייה, כרייה וחציבה
0.8	0.2	0.8	0.7	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
0.8	0.2	0.8	0.7	אספקת מים ושירותי ביוב ופסולת
5.5	3.9	5.4	8.7	בינוי
11.5	14.6	11.7	12.3	מסחר סיטונאי, קמעונאי ותיקונים
5.9	3.8	5.8	6.2	תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות
5.5	3.7	5.4	5.8	שירותי אירוח ואוכל
7.1	2.8	6.9	5.8	מידע ותקשורת
3.1	2.1	3.0	2.6	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח
1.2	1.3	1.2	1.0	פעילויות בנדל"ן
8.1	4.2	7.9	7.0	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים
5.0	3.5	4.9	5.0	שירותי ניהול ותמיכה
13.6	5.8	13.2	11.4	מינהל מקומי, ציבורי, ביטחון וביטוח לאומי
4.5	26.2	5.8	5.5	חינוך
4.1	6.0	4.2	4.3	שירותי בריאות, רווחה וסעד
2.5	2.5	2.5	2.1	אומנות, בידור ופנאי
1.6	6.6	1.9	1.8	שירותים אחרים
0.2	0.7	0.2	0.5	משקי בית כמעסיקים
2.3	1.8	2.3	2.5	אחר

<<

מזה: יהודים			סך הכול ישראל	
לא־חרדים	חרדים	סך הכול		
נשים				
0.6	0.0	0.5	0.6	חקלאות ייעור ודיג
7.4	2.1	6.9	6.9	תעשייה, כרייה וחציבה
0.2	0.0	0.2	0.2	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
0.2	0.0	0.1	0.2	אספקת מים ושירותי ביוב ופסולת
1.0	0.6	0.9	0.9	בינוי
11.1	7.7	10.8	11.1	מסחר סיועני, קמעונאי ותיקונים
1.9	0.5	1.7	1.6	תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות
4.8	1.7	4.5	4.4	שירותי אירוח ואוכל
4.3	4.6	4.3	4.0	מידע ותקשורת
4.5	3.0	4.4	4.0	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח
0.8	0.3	0.8	0.7	פעילויות בנדל"ן
7.7	6.5	7.6	6.9	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים
3.5	3.1	3.5	3.6	שירותי ניהול ותמיכה
9.7	2.0	9.0	8.2	מינהל מקומי, ציבורי, ביטחון וביטוח לאומי
16.7	38.0	18.6	19.1	חינוך
16.7	20.6	17.1	17.2	שירותי בריאות, רווחה וסעד
2.2	0.8	2.1	1.9	אומנות, בידור ופנאי
2.9	3.8	3.0	3.0	שירותים אחרים
2.2	3.8	2.3	3.7	משקי בית כמעסיקים
1.8	1.1	1.8	1.8	אחר

מקור: סקר כוח אדם, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק ד – תעסוקה

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

כל העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תתי־הפרק

ד.1. שיעורי תעסוקה

המקור

עיבודי המועצה הלאומית לכלכלה לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ד.2. הכנסה חודשית

עיבודי המועצה הלאומית לכלכלה לסקר הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ד.3. תעסוקה, לפי משלח יד

סקר כוח אדם, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

פרק ה

אורחות חיים

אורחות החיים בחברה החרדית נמצאים בשינוי מתמיד ואפשר ללמוד מהם על מערכת היחסים בין החרדים לחברה הישראלית בכללותה. אומנם יש פערים גדולים בין האוכלוסייה החרדית לזו הלא-חרדית בהשתתפות בשירות הצבאי והלאומי, בשיעור המשתמשים במחשב ובאינטרנט ובדפוס היציאה לחופשה, אך בשל העלייה בשיעור החרדים בהשתתפות בכל אחד מתחומי החיים האלו ניתן לקבוע בבירור כי מגמת ההשתלבות של החברה החרדית בחברה הכללית מתחזקת. אחד הגורמים המחזקים מגמה זו הוא הצטרפות ההולכת וגוברת של חרדים – נשים וגברים – ללימודים במערכת ההשכלה הגבוהה ולשוק תעסוקה איכותי. אלו מאפשרים הכנסה פנויה, מודעות מתפתחת בהדרגה לתרבות הצריכה והפנאי וצמיחת שיח מודרני בקרב קבוצות מעמד הביניים הגדלות ומתעצבות בחברה החרדית. אל מול אלו מעניין להמשיך ולעקוב אחר מאפייני הקהילתיים-חברתיים המשתנים של האוכלוסייה החרדית במה שקשור לשיעור העוסקים בפעילות התנדבותית ולאילו המרימים תרומה כספית גדולה לקהילה, ששיעורם גבוה בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

האם המאפיינים הקהילתיים של החברה החרדית הישראלית ישתנו בעקבות התהליכים הכלכליים והחברתיים המשנים את פניה או ישתמרו לצידם? ימים יגידו.

1.1. שירות צבאי ושירות אזרחי

תמונת מצב

בשנת 2017 הצטרפו לשירות הצבאי והאזרחי כ-3,700 גברים חרדים, שהם כ-36% מהבנים בוגרי מערכת החינוך החרדית. לשנה זו לא נקבעו יעדי גיוס ולפיכך לא ניתן לציין את מידת ה(אי)-עמידה בהם. עם זה ברור כבר עתה כי הם לא הגיעו אפילו ליעדים שנקבעו לשנת 2016 (5,200 מצטרפים). ובכל זאת היה מספר הפונים לשירות הצבאי ב-2017 קרוב ליעדי 2016 (3,070 – 96% מן היעד). מספר הפונים לשירות האזרחי, לעומתו, היה רחוק מאוד מן היעד (615 – 31% מן היעד).

מקרב הגברים החרדים המתגייסים – 83% פנו ב-2017 לשירות צבאי ו-17% לשירות אזרחי. הסבר אפשרי לכך שרוב המתגייסים פנו לשירות הצבאי הוא האפשרויות שיש בשירות זה להתכונן לשוק העבודה, כיוון שבמקרים מסוימים הוא מלווה בלימודי מקצוע. סיבה נוספת היא שהוא נתפס בעיני הצעירים החרדים כתרומה משמעותית לחברה, יותר מהשירות האזרחי.

1 שנת הגיוס 2017 התחילה, על פי חוק הגיוס, ביולי 2017 והסתיימה ביוני 2018. באותה שנה מנה כל מחזור גברים חרדים בין גיל 15 לגיל 24 10,330 איש בממוצע.

נתון מעניין נוסף הוא גיל המתגייסים החרדים לשירות הצבאי ולשירות האזרחי. מהנתונים עולה שבשנת 2017 היה שיעור המתגייסים לצה"ל בגילאי 18-20 מכלל החרדים המתגייסים 69%, לעומת 21% מגילאי 21-23 ו-10% בלבד מגילאי 24-27. בקרב הפונים החרדים לשירות האזרחי גיל השירות גבוה יותר ומתחלק כך ש-56% מהפונים הם בני 21-23 ו-44% בני 24 ומעלה. 7% פונים לשירות האזרחי לאחר גיל 28.

המוטיבציה של המשרתים היא הסיבה להבדל העצום בין המסלולים בגילאי הגיוס. רוב מוחלט מקרב הפונים לשירות צבאי אינם מעוניינים בלימוד ישיבתי ממושך ורוצים לשרת בגיל צעיר ולאחר מכן לפנות למסלול התעסוקתי. לעומת זאת הפונים לשירות אזרחי מעוניינים בדרך כלל לשלב את השירות עם לימוד תורה. אם הם מצטרפים לשירות האזרחי לאחר נישואיהם הם "משתמשים" בו כתחליף ליציאה מלאה לעבודה. ולבסוף, האינטרס של המדינה הוא לתעדף את השירות הצבאי על פני האזרחי, ולכן חרדים יכולים לפנות לשירות האזרחי רק החל מגיל 21.

בחינת מסלולי השירות של חרדים בצה"ל בשנת 2017 מלמדת ש-42% מן החיילים החרדים משרתים במסלול נצח (מסלול לחימה ותומכי לחימה לחיילים חרדים צעירים; גילאי 18-21); 29% משרתים במסלולי שח"ר (מסלול טכנולוגי לחרדים מבוגרים); 19% משרתים בכלל צה"ל (מסלול רגיל המיועד לבוגרי החינוך החרדי; מרביתם כבר לא חרדים בעת השירות), 5% במסלולי לחימה קרביים בחטיבות גבעתי וצנחנים (תומר וח"צ); ו-5% במסגרות אחרות כמו ישיבות המשלבות שירות צבאי (דרך חיים) ויחידות מחוץ לצה"ל (טכנולוגיה, בינוי, משטרה ועוד)

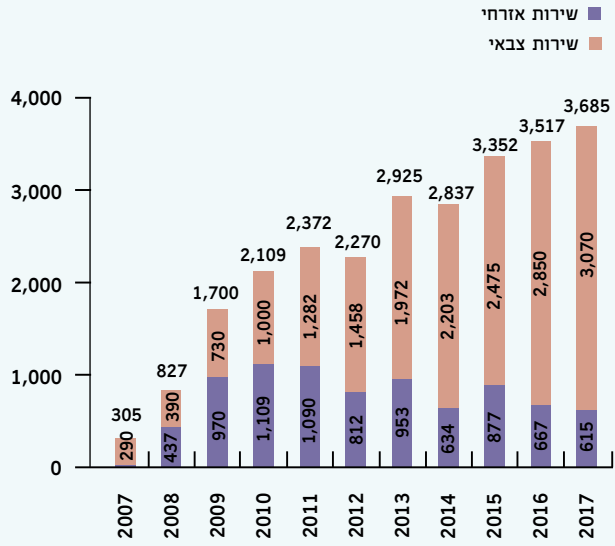
מגמות

מאז 2007 ניכרת עלייה חדה במספר הבחורים החרדים הפונים לשירות צבאי ואזרחי. בשנים 2010-2017 היה קצב הגידול הממוצע 8% בשנה (לעומת קצב גידול של 4.4% של האוכלוסייה החרדית באותן שנים). היקף הפניות לשירות הצבאי עלה בכל שנה בשנים 2007-2016. השירות האזרחי, שעד ל-2010 עלה מספר הפונים אליו ליותר מ-1,000 אנשים בשנה, לא הצליח לשמור על אותה מידת אטרקטיביות בקרב משרתים חרדים פוטנציאליים, ומספר הפונים אליו נמצא בירידה מתמשכת.

החל משנת הגיוס 2014 מורגשת האטה בקצב הגידול של המצטרפים לשירות צבאי ולשירות אזרחי – בהתחלה בעקבות הביקורת החרדית על התיקון לחוק שירות ביטחון (2014). לאחר תיקון נוסף בחוק (ב'2015), שהסיר את הסנקציות הפליליות על מסורבי השירות, נרשמה עלייה מחודשת במספר הבחורים החרדים שפנו לשירות צבאי. עם זאת, בשתי שנות הגיוס 2016 ו-2017 היה קצב הגידול של המשרתים 5% בשנה, דומה למדי לקצב הגידול של החברה החרדית. בשנת הגיוס 2017 נרשמה עלייה של 8% במתגייסים החרדים לשירות צבאי, לעומת 15% בשנת הגיוס שקדמה לה. בשירות האזרחי חלה בשנת הגיוס של 2017 ירידה של 6% בפונים לשירות זה. האטה בפניית חרדים לשירות צבאי או אזרחי עשויה לנבוע מהיעדר יעדים ברורים לגיוס חרדים החל משנת 2017, כמו גם מחוסר האטרקטיביות של השירות האזרחי מבחינת החרדים.

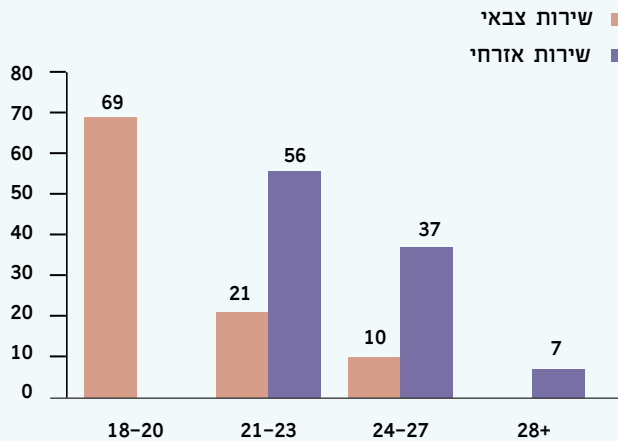
תרשים 1/ה

משרתים חרדים בצה"ל ובשירות האזרחי, 2017-2007 (במספרים מוחלטים)

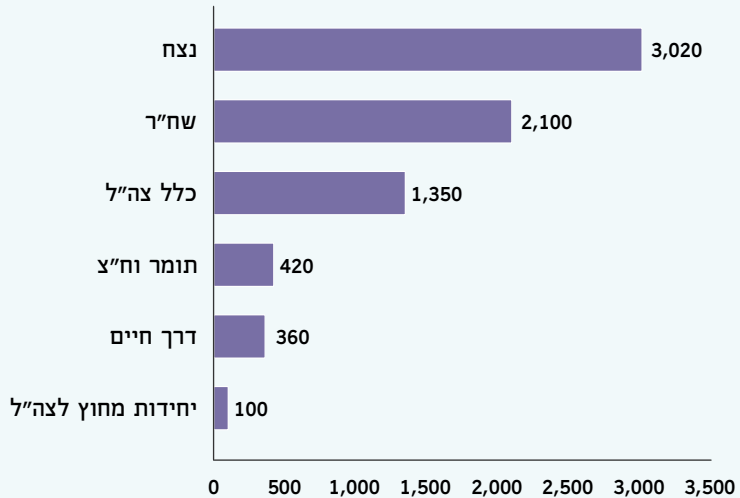
תרשים 2/ה

מתגייסים חרדים לשירות צבאי ולשירות אזרחי, לפי גיל, 2017 (%)

תרשים ה-3

משרתים חרדים בצה"ל, לפי מסלול שירות, 2017 (במספרים מוחלטים)

ה.2. שימוש במחשב

תמונת מצב

בשנים 2016-2017 השתמשו 54% מהחרדים בני ה-20+ במחשב, לעומת 80% מעמיתיהם היהודים הלא-חרדים. פילוח לפי מגדר מלמד שהפער בהיקף השימוש בין הנשים החרדיות (57%) ובין הגברים החרדים (52%) קטן יחסית. בין הגברים החרדים לגברים היהודים הלא-חרדים הפער גדול יותר – 52% לעומת 82%. גם אצל הנשים הפער גדול למדי: 57% מהנשים החרדיות דיווחו על שימוש במחשב בשנים אלו לעומת 79% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות.

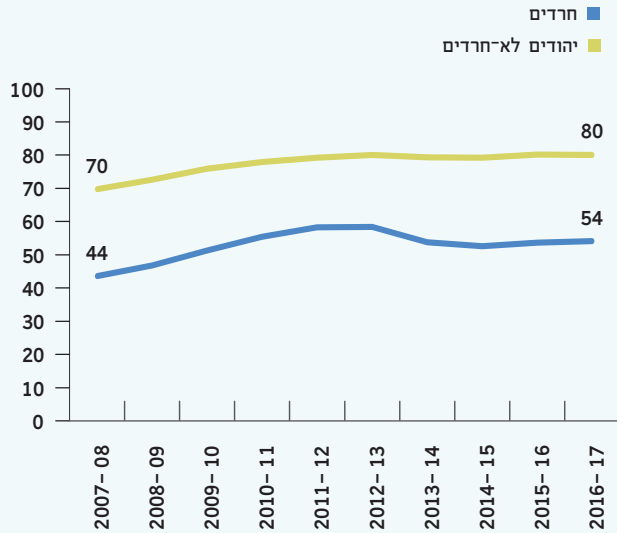
מגמות

בשנים 2007-2017 גדל השימוש במחשב באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית ב-14%. בציבור החרדי נרשמה עלייה דרמטית יותר – 23%. העלייה בעניין זה אצל הנשים החרדיות גדולה מהעלייה אצל הגברים החרדים (אצל הגברים – מ-44% ל-52%; אצל הנשים – מ-43% ל-57%).

הסיבה לעלייה בשימוש במחשב בחברה החרדית היא חדירה כללית של טכנולוגיה לעולם החרדי, גם מפאת צורכי פרנסה וגם בגלל חשיפה הולכת וגוברת לתרבות הצריכה והפנאי. מגמות אלו מתחזקות גם בהשפעת הגידול במספר המועסקים והסטודנטים החרדים ומהתפתחות הקבוצות החרדיות העובדות המודרניות יותר והמשתלבות יותר בחברה הכללית.

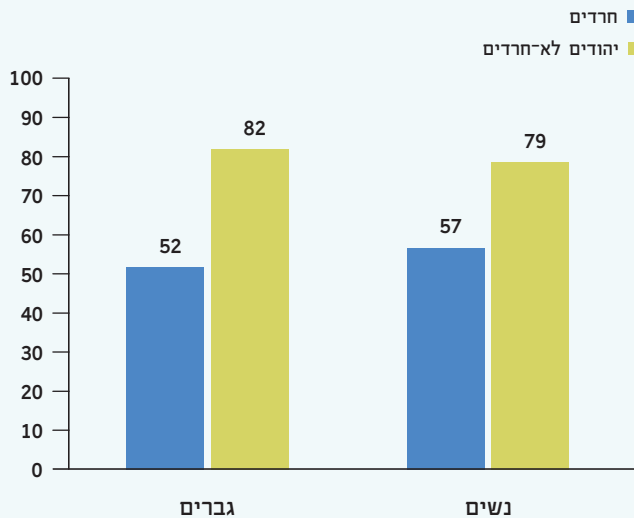
תרשים 4/ה

משתמשים במחשב מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2007-2017 (%)

תרשים 5/ה

משתמשים במחשב מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2016-2017 (%)

תמונת מצב

בשנים 2016-2017 השתמשו באינטרנט 43% מהחרדים, מחצית משיעור המשתמשים בקרב היהודים הלא-חרדים (88%). פילוח מגדרי מראה דמיון בשימוש באינטרנט בין הגברים החרדים לנשים החרדיות (גברים – 43%; נשים – 44%).

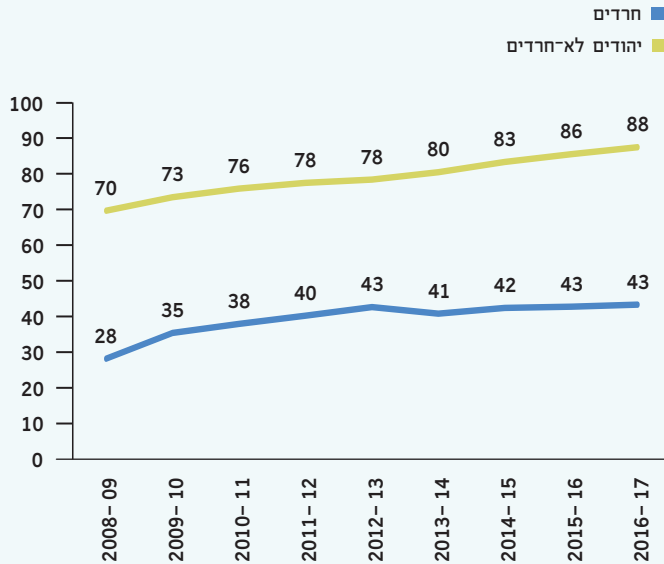
מגמות

זה כמה שנים שחלה עלייה של ממש בשיעור החרדים המשתמשים באינטרנט: 28% ב-2008-2009; 38% ב-2010-2011; ו-43% ב-2016-2017 – סך הכול עלייה של 54%. גם באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית גדל שיעור המשתמשים באינטרנט, אך בקצב מתון בהרבה (26%). נעיר כי בשנים 2013-2017 שיעור החרדים המשתמשים באינטרנט נותר ללא שינוי (43%).

הרגלי השימוש באינטרנט גם אצל הגברים וגם אצל הנשים נובעים מהחדירה רחבת ההיקף והממדים של הטכנולוגיה לעולם החרדי וכן מהפלטפורמות הרבות שאפשר להיכנס דרכן לאינטרנט, למשל טלפונים סלולריים חכמים. יש לשער שגם הגידול במספר המועסקים ובמספר הסטודנטים החרדים משפיע על החשיפה של אוכלוסייה זו לאינטרנט ועל השימוש בו. לכל אלו יש להוסיף את השינויים במאפייני תרבות הפנאי והצריכה החרדית, כלומר שימוש מתגבר יותר ויותר באינטרנט גם כפלטפורמה לרכישת מוצרים וגם כפלטפורמה חברתית (פייסבוק, ווטסאפ, טוויטר).

תרשים 6/ה

משתמשים באינטרנט מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, (2017-2008) (%)

4.ה. חופשה בארץ ובחול

תמונת מצב

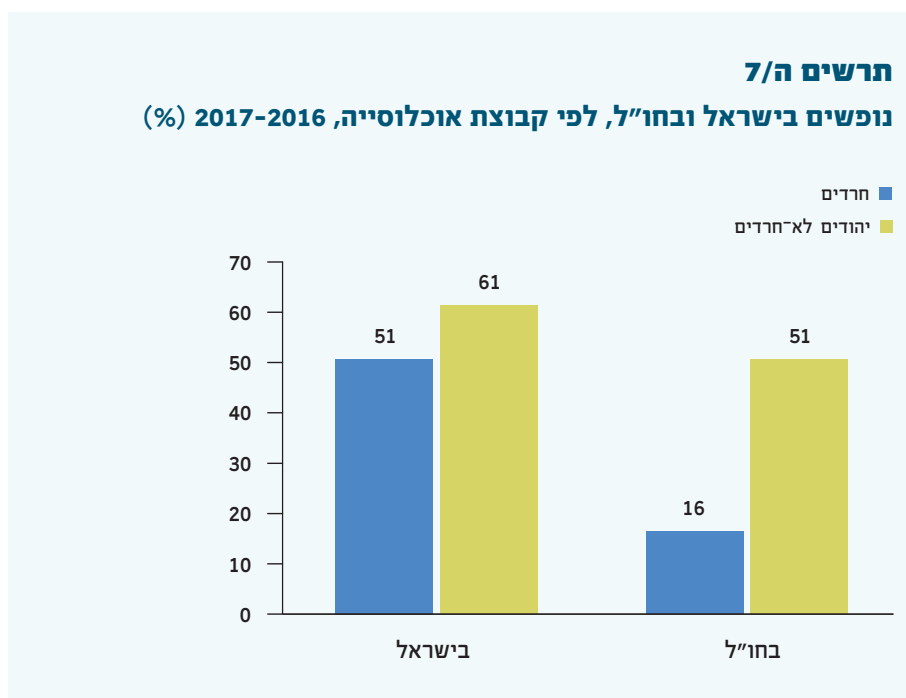
בשנים 2016-2017 נפשו בארץ 51% מהחרדים בני 20+, שיעור נמוך בהשוואה לשיעור הנופשים בישראל מקרב האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (61%). 16% בלבד מהחרדים בני 20+ יצאו לחופשה בחו"ל בשנים האלה, הרבה פחות משיעור הנופשים בחו"ל מקרב האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (51%). חופשה בחו"ל מחייבת תקציב גדול מחופשה בישראל, ההתארגנות בכל מה שקשור למזון מורכבת הרבה יותר, ונדרשת גם תודעה והשקפת עולם פתוחות יותר, שהן במידה מסוימת אנטי-תזה לאורח החיים השמרני המתחייב מהשתייכות לחברה החרדית. כפי הנראה, אלו הסיבות להבדלים בהרגלי החופשה בין החרדים ליהודים הלא-חרדים.

מגמות

בשנים 2003-2017 חלה עלייה בשיעור החרדים היוצאים לחופשות: בארץ – מ-46% ב-2003 ל-51% ב-2017; ובחול – מ-12% ב-2003-2004 ל-16% ב-2016-2017. שיעור המבקרים

בחוו"ל למטרות חופשה באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית עלה בהרבה: מ־32% בשנים 2003-2004 ל־51% בשנים 2016-2017.

וכך, אף שבסך הכול מעט חרדים, יחסית, יוצאים לחופשה בחוו"ל, בכל זאת ניכרת מגמת עלייה אצלם במספר היוצאים לחופשות אלו. חלק מעלייה זו מוסבר בגורמים המשפיעים גם על כלל האוכלוסייה, למשל רפורמת "השמיים הפתוחים". סבירות גבוהה יש לכך שבשנים הקרובות נראה בחברה החרדית עלייה אפילו גדולה יותר בצריכת הפנאי והנופש – בעקבות ההצטרפות למערך ההשכלה הגבוהה והתעסוקה, המאפשרות עלייה בהכנסה הפנויה, ובזכות המודעות ההולכת ומתפתחת לתרבות הפנאי והנופש גם באוכלוסייה זו ובקבוצות מעמד הביניים הגדלות והמתעצבות בתוכה.

ה.5. התנדבות

תמונת מצב

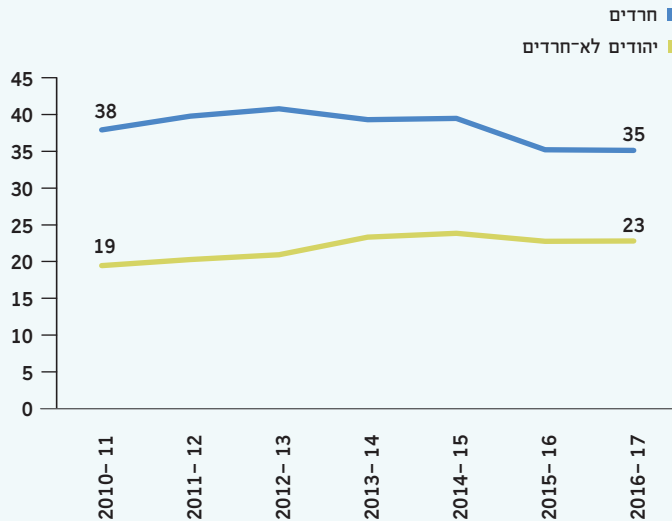
בשנים 2016-2017 עסקו 35% מן החרדים בפעילות התנדבותית, שיעור גדול משיעור המתנדבים היהודים הלא־חרדים (23%). ההתנדבות נתפסת לאורך השנים כחלק מרכזי וחשוב באורח החיים של הקהילה החרדית, ואצל רבים מהם היא נעשית בתדירות גבוהה וכחלק בלתי נפרד מחיי היומ־יום.

מגמות

בשנים האחרונות חלה ירידה קלה בשיעור החרדים שעסקו בפעילות התנדבותית: מ־38% ב־2010-2011 ל־35% ב־2016-2017. באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית, לעומת זאת, גדל בשנים 2010-2017 שיעור המתנדבים באופן מתון – מ־19% ל־23%. מעניין יהיה לבחון אם הירידה בשיעורי ההתנדבות בחברה החרדית נעה תנועת מטוטלת או שהיא מייצגת קו מגמה מובהק המשקף את כניסת הערכים, הנורמות והתרבות החדשים המושפעים מהתהליכים הכלכליים והחברתיים המשנים את פניה של החברה החרדית.

תרשים 8/ה

מתנדבים מקרב בני +20, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2010-2017 (%)

ה.6. תרומה כספית

תמונת מצב

בשנים 2016-2017 תרמו 90% מהחרדים בני +20 תרומה כספית כלשהי, שיעור גבוה בהרבה משיעור היהודים הלא־חרדים שתרמו תרומה כספית (63%). בשנים אלו הצהירו 56% מהחרדים שהם תרמו מעל 1,000 ש"ח, לעומת 19% בלבד מהאוכלוסייה היהודית הלא־חרדית שהצהירו על תרומה בסדר גודל כזה.

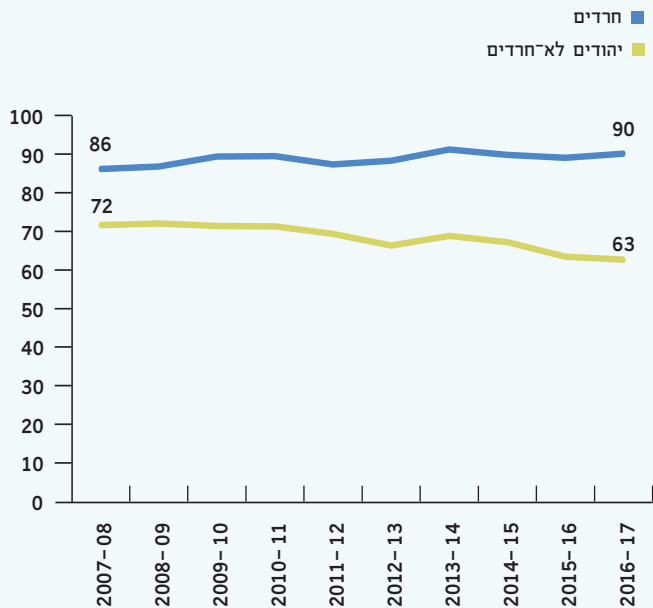
מגמות

שיעור החרדים שהצהירו כי תרמו תרומה כספית יציב לאורך השנים (86% בשנים 2007-2008 ו-90% בשנים 2016-2017), לעומת ירידה בשיעור המצהירים על תרומה כספית באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (72% בשנים 2007-2008 ו-63% בשנים 2016-2017). עלייה ניכרת נרשמה בשיעור החרדים שהצהירו על תרומה כספית גדולה (46% בשנים 2007-2008 ו-56% בשנים 2016-2017), בדומה לעלייה בשיעור התורמים תרומה כספית גדולה מקרב האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (10% בשנים 2007-2008 ו-19% בשנים 2016-2017). בשתי האוכלוסיות חל אפוא גידול, אך הפער ביניהן נותר גדול.

הממצאים מלמדים שהחברה החרדית מתאפיינת בתרבות המקדשת את התרומה כחלק בלתי נפרד מאורח החיים, בתדירויות תכופות ובסכומים גבוהים.

תרשים 9/ה

תורמים כסף מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2007-2017 (%)

לוחות אורחות חיים

לוח ה/1

משתמשים באינטרנט מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר,
(%) 2017-2008

לא־חרדים	חרדים	יהודים	סך הכול ישראל (כולל "לא ידוע")	שנים (ממוצע דו־שנתי)
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")		
סך הכול				
70	28	66	61	2008-09
76	38	73	68	2010-11
78	43	75	71	2012-13
83	42	80	76	2014-15
88	43	82	81	2016-17
גברים				
73	28	69	64	2008-09
79	38	75	71	2010-11
81	42	77	74	2012-13
85	39	81	78	2014-15
89	43	84	82	2016-17
נשים				
67	28	64	58	2008-09
73	38	70	66	2010-11
76	43	73	68	2012-13
81	45	78	75	2014-15
86	44	82	80	2016-17

מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ה/2

יוצאים לחופשה בישראל מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2003-2017
(%)

שנים (ממוצע דו-שנתי)	סך הכול ישראל (כולל "לא ידוע")	יהודים		
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")	חרדים	לא-חרדים
2003-04	50	54	46	55
2005-06	50	56	47	57
2007-08	50	56	45	56
2009-10	52	57	47	58
2011-12	52	57	49	58
2013-14	53	58	46	59
2015-16	54	60	49	61
2016-17	54	60	51	61

מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ה/3

משתמשים במחשב¹ מקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2007-2017 (%)

שנים (ממוצע דו-שנתי)	סך הכול ישראל (כולל "לא ידוע")	יהודים		
		סך הכול (לא כולל "לא ידוע")	חרדים	לא-חרדים
סך הכול				
2007-08	63	68	44	70
2009-10	69	74	51	76
2011-12	73	77	58	79
2013-14	73	77	54	79
2015-16	72	78	54	80
2016-17	72	78	54	80
גברים				
2007-08	67	71	44	74
2009-10	72	77	52	79
2011-12	76	79	55	82
2013-14	75	79	55	82
2015-16	72	78	49	82
2016-17	73	79	52	82
נשים				
2007-08	60	65	43	66
2009-10	66	71	51	73
2011-12	71	76	61	77
2013-14	71	75	52	77
2015-16	71	77	58	79
2016-17	61	76	57	79

1 השתמשו במחשב בשלושת החודשים האחרונים שקדמו לסקר
מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק ה – אורחות חיים

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תתי־הפרק

המקור

ה.1. שירות צבאי ושירות אזרחי	אגף כוח אדם בצה"ל ורשות השירות הלאומי האזרחי הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות
ה.2. שימוש במחשב	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות
ה.3. שימוש באינטרנט	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות
ה.4. חופשה בארץ ובחו"ל	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות
ה.5. התנדבות	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות
ה.6. תרומה כספית	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנים מתאימות

פרק 1

בריאות

הנושא המתחלף של הסקר החברתי של הלמ"ס לשנת 2017 היה בריאות ואורח חיים. בסקר נשאלו שאלות על תפיסת העולם של הנסקרים בנושא הבריאות הפיזית והנפשית ועל דפוסי האכילה שלהם, הבדיקות הרפואיות, ספורט, ביטוחים רפואיים וזמינות של מידע רפואי.

במישור הסובייקטיבי הנסקרים מהמגזר החרדי מציגים תמונת מצב חיובית. הם מעידים על בריאות פיזית ונפשית טובה ומביעים עמדות חיוביות כלפי מערכות הבריאות. ואולם במישור האובייקטיבי הסקר מעלה פערים בין הציבור החרדי לכלל הציבור היהודי בתחומים של הסתייעות ברפואה מונעת, קיום אורח חיים בריא (פעילות גופנית ותזונה בריאה), זמינות של מידע רפואי ושימוש בביטוחי בריאות איכותיים.

1.1. עמדות בנושא בריאות

מן הסקר החברתי של הלמ"ס לשנת 2017 עולה תפיסת בריאות עצמית טובה של האוכלוסייה החרדית. החרדים, כקבוצה, תופסים את מצבם הבריאותי כטוב (כמו של כלל האוכלוסייה היהודית), והם מעידים על עצמם שמצבם הנפשי חיובי ושהם זקוקים פחות לטיפולים רפואיים. למרות שיעורי העוני הגבוהים במגזר החרדי, המרואיינים החרדים ענו בסקר שהם לא נאלצים לוותר על תרופות בגלל מצב כלכלי ירוד.

73% מהחרדים הצהירו בסקר 2017 כי מצבם הבריאותי טוב מאוד, לעומת 51% מקרב היהודים הלא-חרדים שהשיבו כך. גם כאשר הנסקרים החרדים נשאלו על השנה שקדמה למועד הסקר, רובם (78%) השיבו שהם חושבים כי מצבם הבריאותי נותר ללא שינוי. רק 11% מתוכם אמרו שמצבם הבריאותי הורע במקצת או בהרבה, לעומת 17% מקרב היהודים הלא-חרדים שאמרו כך. החרדים גם העידו על צורך נמוך מהצורך שהגדירו הנסקרים היהודים הלא-חרדים בטיפול רפואי במהלך השנה האחרונה (39% לעומת 60%).

אשר לבריאות הנפשית – גם כאן הדיווח העצמי חיובי יותר באוכלוסייה החרדית מזה שבאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. 80% מהחרדים מעידים על עצמם כי לא חוו בכלל מצב רוח ירוד, מדוכא או חסר תקווה במהלך השבועיים האחרונים שלפני עריכת הסקר. בקרב האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית רק 66% אמרו כך.

בדומה, גם בדיווח על הרגשה של חוסר עניין או חוסר הנאה בפעילויות – אנשי המגזר החרדי מעידים כי הם אינם סובלים מתופעות מעין אלו. וביתר פירוט: 79% מהנסקרים

ענו כי לא חוו בכלל הרגשה כזו בשבועיים האחרונים שלפני הסקר, לעומת 58% מקרב היהודים הלא־חרדים.

החרדים, בדומה לשאר האוכלוסייה היהודית, אומרים שהם כמעט שלא נאלצים לוותר על טיפול בבריאותם או על טיפוחה בגלל מצב כלכלי גרוע. הרוב אומרים שהם לא נאלצו לוותר על טיפול רפואי (92%), על תרופות (95%) או על ארוחה חמה (95%).

גם האמון במערכות הבריאות גבוה בקרב הציבור החרדי: 78% מהנסקרים העידו כי הם נותנים אמון במערכת הבריאות במידה רבה או במידה מסוימת (76% באוכלוסייה היהודית הלא־חרדית).

לפי מחקר של מכון טאוב, אפשר לנתח את הדיווח החיובי של האוכלוסייה החרדית משלוש נקודות מבט:

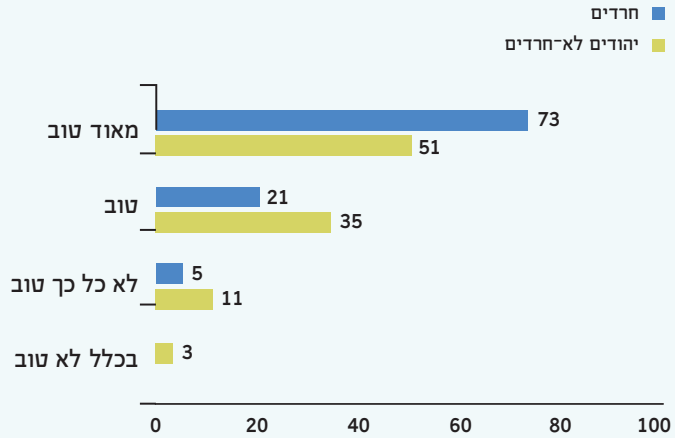
האחת – הדיווח החיובי נובע מתפיסות חברתיות ודתיות שלפיה לא מקובל להתלונן על בריאות, בייחוד בפני סוקר שאינו מהחברה החרדית. התפיסה היא שיש להציג לפני החברה הכללית תמונת מצב חיובית של החברה החרדית.

השנייה – תוחלת החיים ביישובים שיש בהם ריכוז חרדי גבוה היא גבוהה ביחס למאפיינים החברתיים־כלכליים של האוכלוסייה החרדית. תוחלת חיים גבוהה זו היא תולדה של הון חברתי חזק בחברה החרדית, ששואב את עוצמתו מתפיסת החיים האמונית ומן המעורבות הקהילתית גבוהה.

השלישית – הגיל הצעיר יחסית של האוכלוסייה החרדית. זו הסיבה שכאשר מתקננים את גיל האוכלוסייה, הפער בין החרדים לכלל האוכלוסייה היהודית מצטמצם. בקרב נשאלים חרדים בגילאי 20-59 שיעור המשיבים "טוב מאוד" בשאלה על מצבם הבריאותי הוא 80%, לעומת 64% בקרב עמיתיהם באוכלוסייה היהודית הכללית. בגילים דומים הפער מצטמצם בכשליש.

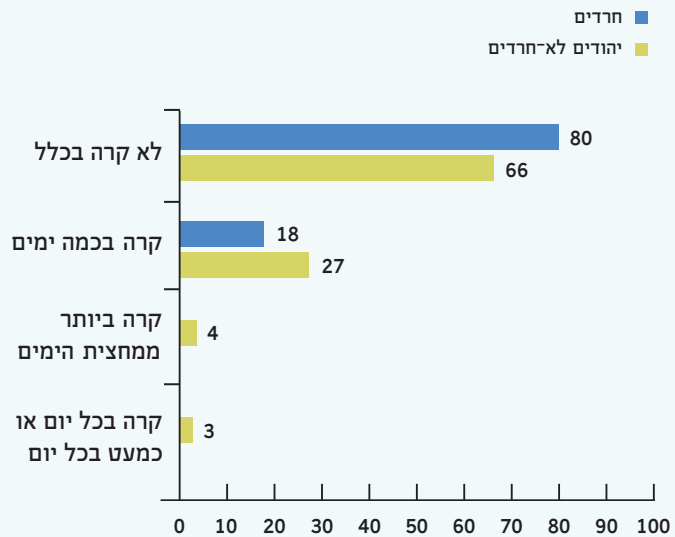
תרשים 1/ו

מצב בריאותי, לפי הגדרה עצמית ולפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

תרשים 2/ו

מצב רוח ירוד, מדוכא או חסר תקווה במהלך השבועיים האחרונים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

2.1. בדיקה ומניעה

רפואה מונעת כוללת חיסונים, בדיקות המיועדות לגילוי מוקדם של מחלות, שאיפה לאורח חיים בריא ומחקר רפואי. הדאגה לבריאות הציבור ולמניעת מחלות היא אחד היעדים החשובים בעולם הרפואה, והאחריות ליישומה בפועל מוטלת על הצוותים הרפואיים ועל משרד הבריאות. בד בבד כל אדם באשר הוא נדרש לעקוב אחר המצב הבריאותי שלו עצמו, להקפיד על בדיקות תקופתיות ולהתחסן נגד מחלות.

בסקר החברתי של 2017 נשאלו הנסקרים על סוגי בדיקות. התמונה העולה מן הממצאים היא שבציבור החרדי יש מודעות פחותה מבציבור היהודי הלא-חרדי לרפואה מונעת ושבפועל החרדים נבדקים פחות בבדיקות מונעות ומתחסנים פחות מפני מחלות עונתיות. עם זאת, שיעור החרדים המחסנים את ילדיהם בחיסונים שגרתיים גבוה מאוד, בשיעור דומה לזה שבאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

בדיקת הממוגרפיה לנשים היא בדיקה המיועדת לגילוי מוקדם של סרטן השד, שהוא הסרטן השכיח ביותר בקרב נשים. אבחון מוקדם שלו מציל חיים, ובדיקת הממוגרפיה הוכחה, מחקרית, כבדיקה המפחיתה את התמותה מסרטן השד עד כ-30%. על פי הסקר החברתי 2017, רק 50% מהנשים החרדיות בגילים 40 ומעלה עשו אי פעם בדיקת ממוגרפיה, לעומת 80% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות.

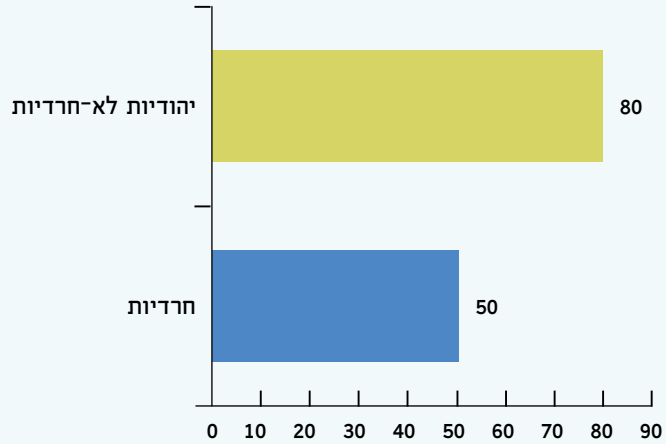
אשר לבדיקת משטח צוואר הרחם (PAP) למניעת סרטן צוואר הרחם – על פי נתוני הסקר החברתי רק 44% מהנשים החרדיות עשו אי פעם את הבדיקה לעומת 72% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות. אפשר לטעון כי האוכלוסייה החרדית צעירה יותר ולכן סביר שפחות נשים עברו את הבדיקה, אלא שפילוח הנתונים מגלה פערים גם בחלוקה לפי גיל. וכך, 35% מהנשים החרדיות הצעירות (בגילים 20-39) עברו אי פעם את הבדיקה, לעומת 72% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות באותה שכבת גיל. גם בגילים המבוגרים יותר (40-64) יש פערי: 58% מהנשים החרדיות נבדקו בבדיקה זו לעומת 80% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות.

בדיקה נוספת שנסקרה היא בדיקת הקולונוסקופיה לאבחון מחלות במעי הגס. מתברר שגם בדיקה זו נפוצה פחות במגזר החרדי: 21% מהחרדים מעל גיל 40 – נשים וגברים – עברו אותה אי פעם, לעומת 43% באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. פילוח לפי מגדר מלמד כי הנשים החרדיות עשו את הבדיקה בשיעורים נמוכים מהגברים החרדים (17% לעומת 25%), והפער בינן לבין נשים יהודיות לא-חרדיות גדול אף יותר (17% לעומת 41%).

תחום נוסף שקשור ברפואה מונעת הוא החיסונים. חיסונים מיועדים למניעת מחלות זיהומיות ולהגנה מפני מחלות מידבקות. 94% מן ההורים החרדים מדווחים כי הם חיסנו את ילדיהם בכל חיסוני השגרה בטיפת חלב או בבית הספר בהתאם לגילם, בדומה לשאר האוכלוסייה. לעומת זאת, החיסון נגד שפעת, המוצע לאנשים בכל הגילים, ניתן פחות בחברה החרדית – רק 14% מהחרדים קיבלו ב-2017 חיסון נגד שפעת, לעומת 28% באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

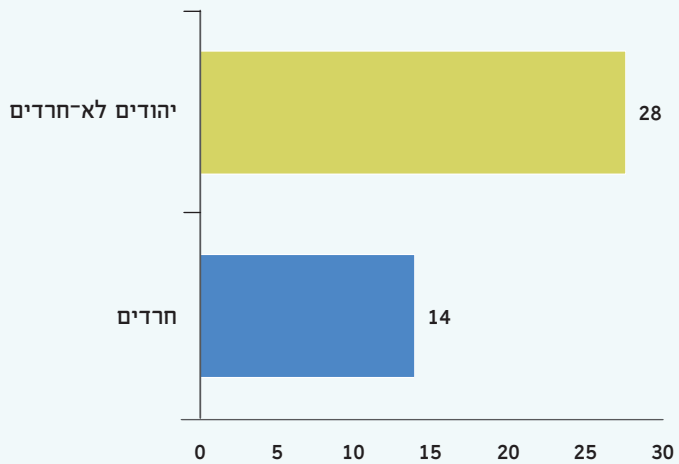
תרשים 3/ו

עברו בדיקת ממוגרפיה, בנות +40, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

תרשים 4/ו

עברו חיסון נגד שפעת בשנה האחרונה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

מגמות

גם בשנת 2010 עסק הנושא המתחלף בסקר החברתי של הלמ"ס בבריאות. מהשוואת הנתונים בין 2010 ל-2017 עולה כי בין השנים האלה חלה ירידה בשיעור החרדים העוברים בדיקות רפואיות לעומת עלייה בשיעור הנבדקים בציבור היהודי הלא-חרדי. באשר לבדיקת צוואר הרחם, למשל, ב-2010 דיווחו 58% מהנשים החרדיות כי הן עברו בדיקה זו לפחות פעם אחת בחייהן; ב-2017, לעומת זאת, דיווחו כך רק 44%. בקרב הנשים היהודיות הלא-חרדיות חלה עלייה בדיווח על ביצוע הבדיקה (מ-68% ב-2010 ל-72% ב-2017). גם בביצוע בדיקת הקולונוסקופיה נרשמה בקרב הציבור החרדי ירידה (מ-31% ב-2010 ל-21% ב-2017) לעומת עלייה בכלל הציבור היהודי (מ-39% ב-2010 ל-43% ב-2017).

ממצאים אלו מדאיגים משום שהם מלמדים על מגמת החמרה ביחסה של החברה החרדית הישראלית לרפואה המונעת.

3.1. שמירה על אורח חיים בריא

אורח חיים בריא כולל הרגלי חיים התורמים לקידום בריאותו של הפרט. מחקרים בנושא מצאו כי אורח חיים בריא תורם למניעת מחלות כרוניות דוגמת סכרת, דלקת פרקים וסרטן. 38% מן הנשים החולות בסרטן השד בארצות הברית היו יכולות למנוע את המחלה אילו היו מקיימות אורח חיים בריא.

באורח חיים בריא נכללים מדדים רבים ובהם תזונה נכונה, פעילות גופנית סדירה, מסת גוף טובה, שינה מספקת והימנעות מעישון ומאלכוהול. מן הסקר החברתי 2017 עולה כי במרבית המדדים הקשורים לאורח חיים בריא החברה החרדית הישראלית במצב דומה למצבה של האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. התחום העיקרי שהאוכלוסייה החרדית רחוקה בו (לרעה) מכלל האוכלוסייה היהודית הוא הפעילות הגופנית. לעומת זאת, שיעור המעשנים במגזר החרדי, ובייחוד בקרב נשים, קטן לאין ערוך מזה שבכלל האוכלוסייה היהודית.

תזונה. רוב האנשים היהודים בישראל (חרדים – 65%; לא-חרדים – 68%) אוכלים לפחות שני ירקות ביום. צריכת הפירות נמוכה יותר, אך גם כאן הנתונים בשתי האוכלוסיות דומים: 39% מהחרדים ו-45% מהיהודים הלא-חרדים אוכלים לפחות שני פירות ביום. אכילת דגנים מלאים מקובלת פחות בשני המגזרים: רק 25% מהחרדים ו-24% מהיהודים הלא-חרדים אוכלים שני דגנים מלאים ומעלה ביום.

מדד נוסף הוא אכילה של בשר ודגים. החרדים אוכלים פחות בשר, וכמחצית מהם (49%) אמרו בסקר שהם אינם אוכלים בשר במהלך השבוע; באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית אמרו כך 36%. אכילת דגים דווקא גבוהה יותר בציבור החרדי – 61% אוכלים דגים לפחות פעמיים בשבוע, לעומת 30% באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית.

השימוש בשמן זית גם הוא מדד לאורח חיים בריא. שימוש בו בתור השמן העיקרי בתוספת למזון אומנם נפוץ בחברה החרדית (61%), אם כי פחות מבחברה היהודית הלא-חרדית

(78%). בשימוש בשמן זית בתור השמן העיקרי בבישול או בטיגון הפערים גדולים יותר (15% בציבור החרדי לעומת 42% בציבור היהודי הלא-חרדי).

פעילות גופנית. כמחצית (47%) מהחרדים מעידים על עצמם שהם עסקו בפעילות גופנית בשלושת החודשים האחרונים שקדמו לסקר, פחות מבאוכלוסייה החרדית הלא-יהודית (58%). כאשר בוחנים את סוג הפעילות הגופנית נמצא כי החלק הגדול של החרדים עוסקים בפעילות של הליכה (35%). ואולם הנסקרים לא נשאלו אל איכות הפעילות הגופנית ומשך הזמן שלה. בפעילות גופנית אינטנסיבית עוסקים רק מיעוט מהחרדים, גם כאן פחות מהעוסקים בכך בקרב היהודים הלא-חרדים.

מסת גוף. הנתונים בציבור החרדי דומים לנתונים בשאר האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית – כמחצית מהאוכלוסייה היהודית בישראל במשקל תקין.

שינה. מגיל 26 ומעלה מומלץ לישון בין 7 ל-9 שעות ביממה. כמחצית מהחרדים (49%) ישנים 7 שעות ומעלה בלילה, שיעור כמעט זהה לזה שבשאר האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית (50%).

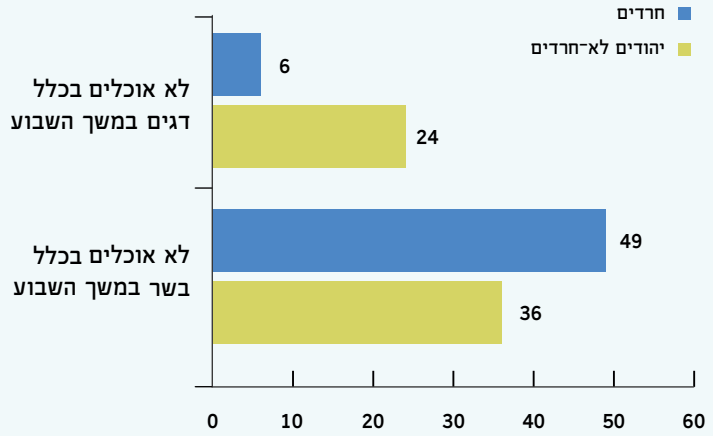
עישון. החרדי הממוצע מעשן פחות מעמיתו היהודי הלא-חרדי – 11% מהחרדים מעשנים לעומת 23% מהיהודים הלא-חרדים. בפילוח לפי מגדר מתגלים פערים משמעותיים. מעשנות: חרדיות – 2%; יהודיות לא-חרדיות – 18%. מעשנים: חרדים – 20%; יהודים לא-חרדים – 28%. גם מבחינת חשיפה לעישון מתברר כי אדם חרדי נחשף לכך פחות. 54% מהחרדים לא נחשפו בכלל לעישון בחודש האחרון שלפני הסקר. בפילוח לפי מגדר מתברר כי גם כאן החשיפה של הנשים החרדיות נמוכה מזו של הגברים החרדים, כנראה מפני שעישון הוא טאבו אצל נשים חרדיות ואינו מקובל חברתית. ואכן, 34% מהנשים החרדיות לא נחשפו לעישון בכלל בחודש האחרון שלפני הסקר לעומת 45% מהגברים החרדים.

מגמות

השוואת נתוני הסקר החברתי 2010 של הלמ"ס לנתוני הסקר החברתי 2017 מלמדת על ירידה בדיווח של חרדים על אורח חיים בריא. באשר לפעילות גופנית – ירידה מ-53% ל-47%; ובאשר לשמירה על משקל תקין – מ-51% ל-46%. מנגד חלה עלייה בדיווח על עישון – מ-8% ל-11%. בקרב היהודים הלא-חרדים, לפי דיווח עצמי, חלה באותן שנים עלייה בשיעור העוסקים בפעילות גופנית (מ-55% ל-58%), יציבות במשקל התקין (47%) וירידה בשיעור המעשנים (מ-27% ל-23%).

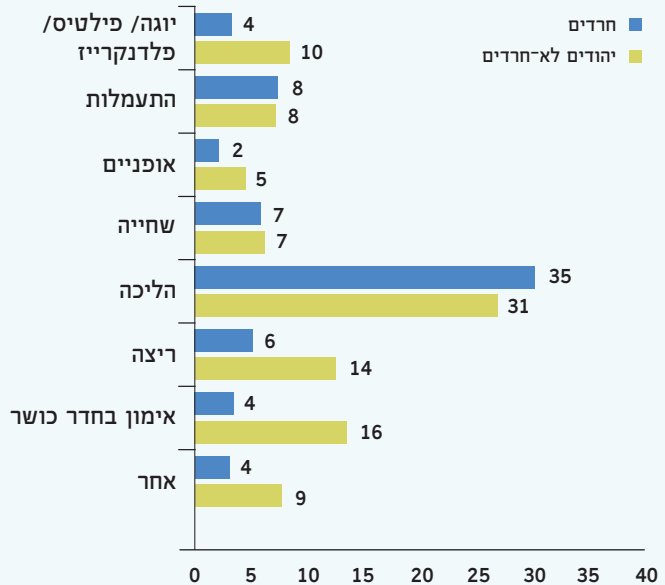
תרשים 5/ו

הרגלי תזונה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

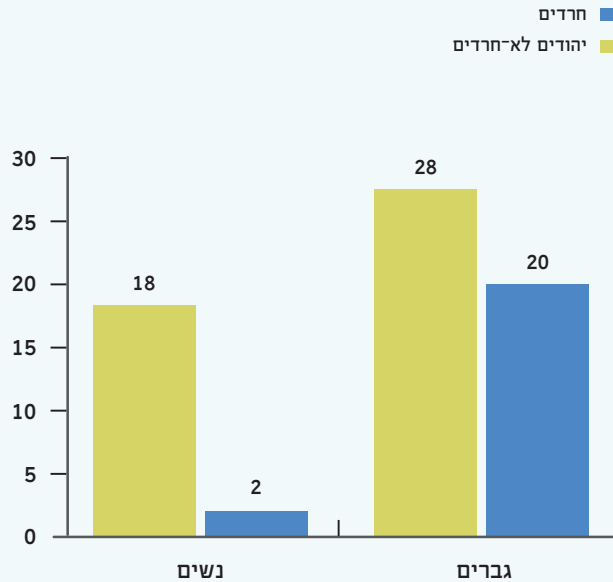
תרשים 6/ו

סוגי פעילות גופנית, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

תרשים ו/7

מעשנים, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2017 (%)

4.1. מידע בריאותי וביטוחי בריאות

אוריינות בריאותית משמעה האפשרות והיכולת של האדם לקבל, לעבד ולהבין מידע בריאותי כדי להגיע להחלטות מתאימות לנוגעות לבריאותו. אדם בעל אוריינות בריאותית טובה מקבל החלטות טובות יותר בכל הנוגע לבריאותו.

בתחילת שנות האלפיים נטבע מונח חדש בנושא האוריינות הבריאותית: אוריינות בריאותית מקוונת. המונח מגדיר את יכולתו של אדם לחפש, למצוא ולהבין מידע בנושאי בריאות ממקורות מקוונים, לעשות הערכה מושכלת של המידע וליישם אותו נכונה, הכול כדי להתמודד היטב עם בעיות הבריאות שלו במהלך חייו.

בחברה החרדית יש ניסיון להימנע משימוש באמצעים טכנולוגיים, ולכן החשיפה של חברה לאינטרנט פחותה ומכאן שהאוריינות הבריאותית המקוונת שלהם חלשה יותר. ממצאי הסקר החברתי 2017 מעלים הבדלים בין החרדים ליהודים הלא-חרדים בחיפוש מידע באינטרנט בנושאי בריאות. וכך, כמחצית מהחרדים (45%) אמרו שהם חיפשו מידע בריאותי באינטרנט בשלושת החודשים האחרונים שקדמו לסקר, פחות מהאוכלוסייה היהודית הלא-

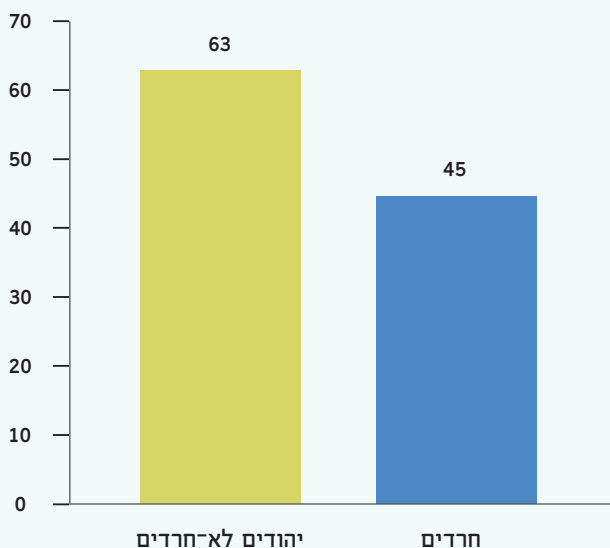
חרדית (63%). יש לומר כי יחסית לאוכלוסייה החרדית עצמה מדובר בנתונים גבוהים במיוחד, שכן רק 46% מהם העידו שהם בכלל נחשפו לאינטרנט בשלושת החודשים האלה.

ועוד: כמעט שלא נמצא פער בין חרדים ליהודים לא־חרדים בשאלה אם יש לאדם מספיק מידע בנושאי בריאות. גם בקרב החרדים וגם בקרב היהודים הלא־חרדים מעטים מאוד אמרו שהם מרגישים שיש להם מידע מספיק בנושאי בריאות (28% ו־31%). מעניין לגלות שכאשר בוחנים נתונים על חיפוש מידע באינטרנט ועל הצלחה בהשגת אותו מידע מוצאים כי החרדים חיפשו באינטרנט בשנה האחרונה מידע על בריאות פחות מהיהודים הלא־חרדים (36% לעומת 45%).

עניין נוסף הקשור לאוריינות בריאותית הוא נושא ביטוחי הבריאות. מן הסקר החברתי עולה הבדל גדול מאוד בין שתי קבוצות האוכלוסייה בכל הנוגע לביטוחי בריאות פרטיים. וכך, בביטוח משלים של קופת החולים מחזיקים רוב מוחלט מן החרדים, גם אם פחות מן האוכלוסייה היהודית הלא־חרדית (82% לעומת 91%). לעומת זאת בביטוחים הפרטיים יש פער גדול בין שתי האוכלוסיות: רק ל־17% מהחרדים יש ביטוח בריאות פרטי לעומת ל־42% מכלל האוכלוסייה היהודית הלא־חרדית.

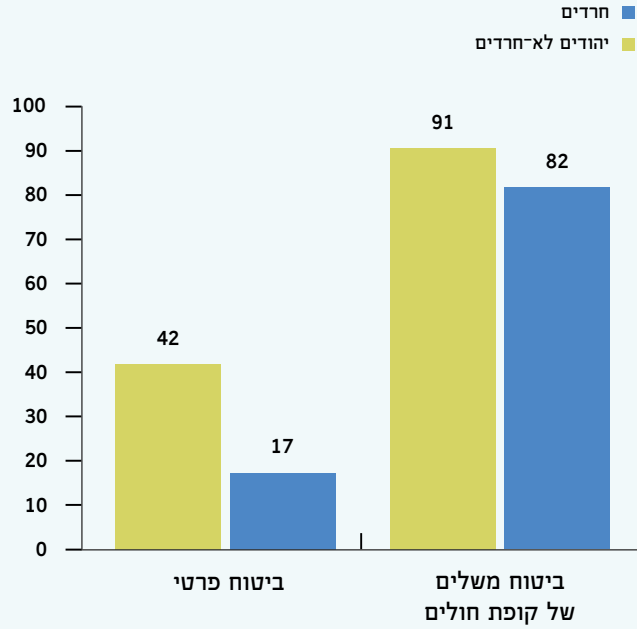
תרשים 8/ו

חיפשו מידע בנושאי בריאות באינטרנט בשלושת החודשים האחרונים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

תרשים 9/ו

מחזיקים בביטוח בריאות, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017 (%)

לוח ו/1

מדדי בריאות, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2010 ו-2017

יהודים לא־חרדים 2017	יהודים לא־חרדים 2010	חרדים 2017	חרדים 2010	
80	76	50	60	בדיקת ממוגרפיה
72	68	44	58	בדיקת צוואר הרחם
43	39	21	31	קולונוסקופיה
47	47	46	51	משקל תקין
58	55	47	53	פעילות גופנית
23	27	11	8	מעשן
28	25	14	11	חיסון נגד שפעת
91	88	82	74	ביטוח משלים
51	47	73	58	מצב בריאותי טוב מאוד (לפי הגדרה עצמית)

מקור: הסקר החברתי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המקורות לפרק 1 – בריאות

הפרק מבוסס על עיבודים של מחברי השנתון למקורות שלהלן.

כל העיבודים מופיעים במלואם בלוחות של שנתון החברה החרדית באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שם מוצגים גם נושאים שאינם מופיעים במסמך זה.

תת־הפרק	המקור
1.1. עמדות בנושא בריאות	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 "דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות", מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, 2015
2.2. בדיקה ומניעה	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2010, 2017
3.1. שמירה על אורח חיים בריא	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 קל להיות בריא, 2017
4.1. מידע בריאותי וביטוחי בריאות	הסקר החברתי, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 קידום בריאות בישראל – כתב עת ישראלי לחינוך וקידום בריאות, 2014

ד"ר גלעד מלאך הוא ראש התוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה במחלקה למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן. מומחה לתכנון מדיניות ציבורית לאוכלוסייה החרדית בתעסוקה, בשירות הצבאי, בהשכלה הגבוהה ובחינוך.

ד"ר לי כהנר היא גיאוגרפית חברתית. חוקרת בתוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה. מרצה בכירה במחלקה לגיאוגרפיה ולימודי סביבה וראשת הרשות למחקר והערכה במכללה האקדמית לחינוך אורנים. עוסקת בהתפתחות המרחב החרדי בישראל, בקבוצות החרדיות המודרניות ובתעסוקת נשים חרדיות.

יעל בכר-כהן היא עוזרת מחקר בתוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעלת תואר שני ביישוב סכסוכים מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב. ניהלה את התוכנית "תעסוקה לרווחה" של עמותת "בעצמי".

החברה החרדית היא חברה מגוונת, מורכבת ודינמית, יחידה ומיוחדת ברבדים מסוימים ודומה לכלל החברה ברבדים אחרים. מהם פניה היום, אילו מגמות מסתמנות בה מאז תחילת שנות האלפיים, במה מתבטאים מאפייניה הייחודיים לעומת כלל החברה, ובמה היא דומה לה?

החברה החרדית בישראל גְּלָה בשנים האחרונות בקצב מהיר ועוברת שינויים מואצים, תולדה של השתלבותה הבלתי נמנעת בחברה הכללית. מעצבי מדיניות וחוקרים, ארגוני המגזר השלישי, אנשי תקשורת והציבור הרחב - כולם סקרנים ורוצים לרעת עוד על התהליכים הללו, אך כדי להשלים לעצמם את התמונה חסרים להם נתונים ומידע שיטתי מהימן ועקבי. **שנתון החברה החרדית בישראל 2018** מכנס בפעם השלישית במקום אחד את מרב המידע הכמותי הקיים היום על החברה החרדית הישראלית ומסרטט תמונה שלמה ומעודכנת שלה על בסיס מידע סטטיסטי וניתוח נתונים בתחומים רבים וחשובים - דמוגרפיה, חינוך, רווחה ורמת חיים, תעסוקה, אורחות חיים, מצב בריאותי.

מחיר מומלץ: ₪ 64

דצמבר 2018

מסת"ב: 1-239-519-965-978

www.idi.org.il

0 4500001194 6

דאנאקוד 450-1194